

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Friluftslivets idekatalog

125 forslag fra ni netværk

Indhold

Friluftslivets potentiale, *side 3*

Tag godt imod Danmarks friluftspolitiske idékatalog, *side 4*

Pejlemærket: Friluftsliv er for alle, *side 6*

Pejlemærket: Vi skal lære i naturen, *side 12*

Pejlemærket: Friluftsliv skaber fællesskab og engagement, *side 18*

Pejlemærket: Friluftsliv giver sundhed og livskvalitet, *side 25*

Pejlemærket: Friluftsliv skaber vækst og arbejdspladser, *side 30*

Pejlemærket: Vores byer skal indbyde til friluftsliv, *side 36*

Pejlemærket: Naturen som social løftestang, *side 42*

Pejlemærket: Nytænkning giver mere friluftsliv, *side 48*

Viden, *side 54*

De friluftspolitiske netværk, *side 58*

Friluftslivets potentiale

Grønne og blå korridorer skal krydse gennem vores byer og landskaber. Kommunerne skal udleje arealer i byerne, der står midlertidigt tomme, så frivillige og foreninger kan bruge dem til pop-up friluftsp projekter. Undervands- og oplevelsesstier i vores havne kan skabe glæde for både turister og borgere. Det er blot tre af de mere end 100 idéer, man finder i dette idékatalog. Alle de mange idéer fra netværkene har imponeret og overrasket mig, og jeg er en meget taknemlig miljøminister.

Da arbejdet med den nationale friluftspolitik blev skudt i gang i efteråret 2012, var det banebrydende, nytænkende og også en lille smule frækt, at Miljøministeriet inviterede mere end 700 ildsjæle, virksomheder, organisationer og myndigheder til at være med til at sætte rammerne for en ny, dansk friluftspolitik. Men forventningerne er blevet indfriet til fulde.

Første skridt blev taget i Bella Centret i København, hvor 350 forskellige interessenter mødte op. Inden dagen var omme, var resultatet blevet en række friluftspolitiske pejlemærker, som skulle sætte retningen for den nye nationale friluftspolitik. Efter workshopen gik ni netværk i gang med at udvikle idéer. Samtidigt blev også helt almindelige danskere inviteret til at idéudvikle på friluftsområdet på idéportalen Idéstorm. Jeg er meget glad for, at befolkningen tog så godt imod Idéstorm. For det er ofte dem, der har de bedste, sjoveste og mest skæve idéer til, hvad der kan få os alle til at bruge friluftslivet og få glæde af de muligheder, der er.

De mange gode idéer er nu samlet i dette idékatalog, der skal inspirere alle, der beskæftiger sig med friluftslivet. Nogle af idéerne vil være enkle at føre ud i livet, andre vil kræve en lang modningstid, og der er nok også enkelte, der er for svære at realisere. Men rigtig mange af idéerne - og tankegangen bag dem - må ikke gå tabt. Det er jo altid en fare, at når noget endeligt er kommet på skrift, bliver det pænt sat op på hylden. Og glemt. Men jeg håber, at alle frivillige, organisationer, kommuner, erhvervsfolk, ministerier og ildsjæle vil tage idékataloget med i tasken til møder og forhandlinger fremover. At de vil have idéerne i baghovedet, når vi diskuterer velfærd, skolepolitik, sundhed, nytænkning og innovation, byudvikling, vækst og arbejdspladser, social omsorg og økonomi. For friluftslivet kan tænkes ind i alle aspekter af vores dagligdag. Vi skal bare turde sige det højt, åbne øjnene og se mulighederne i friluftslivet.

Tak til alle, der har deltaget i idéudviklingen og bidraget til idékataloget. I har ydet en stor indsats, og I har i den grad vist, at samarbejde betaler sig. Det er kun, når vi står sammen og løfter i flok, at vi fuldt ud kan udnytte friluftslivets store potentialer og sammen skabe bedre sundhed, flere arbejdspladser og mere velfærd for alle.

Kirsten Brosbøl
Miljøminister

Tag godt imod Danmarks friluftspolitiske idékatalog

Idéerne spænder vidt i dette idékatalog, og de stammer fra 9 netværk med repræsentanter fra alle grene af friluftslivet.

Målet med den friluftspolitiske proces var fra begyndelsen at nå ud til alle de aktører og ildsjæle, der findes på friluftsområdet – også de mulige samarbejdspartnere og interessenter som normalt ikke er med i politik- og ideudvikling. Miljøministeren smed derfor ”en sten i vandet” og skrev et brev til 50 af de mest åbenlyse aktører, der beskæftiger sig med friluftslivet. Ministeren bad hver enkelt af dem kigge grundigt på deres netværk og melde tilbage, hvem der kunne være interessante at invitere med ind i maskinrummet til en ny friluftspolitik. Og der kom rigtig mange tilbagemeldinger – ringene i vandet spredte sig.

Hurtigt voksede listen fra 50 til 300, og de nye fik så også besked om at række ud til deres netværk. Og snart efter modtog mere end 700 ildsjæle, virksomheder og myndigheder en invitation fra miljøministeren til en workshop om Danmarks første nationale friluftspolitik.

Workshoppen fandt sted den 30. november 2012 i Bella Centret i København. Fremmødet

var imponerende – 350 personer fra alle grene af friluftslivet mødte op: Mødregruppen Pushy-Mums, surfere fra Cold Hawaii, rollespilsforeningen Bifrost, de hjemløses organisation SAND, de grønne organisationer, erhvervslivet, turistbranchen, embedsfolk og mange, mange flere.

De mange forslag, som kom frem i løbet af dagen, blev indkredset til otte pejlemærker for friluftspolitikken. De otte pejlemærker skal fremover fungere som en ledestjerne for samarbejdet på tværs af borgere, myndigheder, organisationer og virksomheder, men også som fundamentet i en national friluftspolitik, der skal være med til at skabe mere velfærd, flere arbejdspladser og gøre os alle sundere.

Efter workshoppen blev der dannet ni netværk. De har i et halvt år arbejdet med at udvikle og indsamle idéer og forslag, som kan være med til at virkeliggøre friluftspolitikken. Medlemmerne i netværkene blev udvalgt blandt dem, der var med til workshoppen i Bella Centret. Mens otte af

netværkene tog afsæt i hvert sit pejlemærke, så behandlede det niende netværk et tema om viden.

Samtidig har alle på idéportalen Idéstorm også kunnet komme med idéer til, hvordan vi sammen udvikler friluftslivet i Danmark. Idéstorm har fungeret som maskinrum – også for netværkene – til at udvikle nye friluftsidéer. Mange af de henvendte 400 store som små idéer, der er kommet på Idéstorm, har netværkene syntes, var så gode, at de valgte at arbejde videre med dem. Disse idéer er også med i idékataloget.

Når man bladrer gennem idékataloget, vil man hurtigt opdage, at idéerne er mange og spændende – men også at der er en række karakteristiske ”strømpile”:

- Det bliver nu cementeret, at friluftsliv ikke kun foregår ude i skoven eller ved stranden. Idéerne viser, at det foregår lige så meget i og omkring byerne.
- Friluftslivets rammer er grønne (i naturen), blå (på havet), grå (i byen) og hvide (om vinteren).

- Friluftslivet foregår nok især i vores fritid - men idéerne går videre. Friluftsliv skal også være en naturlig del af skolens og børnehavernes hverdag. Og, hvor det er muligt, udnyttes på arbejdspladsen. Eller når vi transporterer os rundt.
- Den digitale udvikling skaber helt nye muligheder, der også kan gavne friluftsliv.
- Der mangler stier og grønne og blå korridorer, der kan give os alle flere muligheder og mere adgang til friluftslivet.
- Friluftslivet kan gøre os sundere. Der er derfor mange bud på, hvordan friluftslivet gøres nemt og let tilgængeligt i vores hverdag, og hvordan friluftslivet kan appellere til leg og lyst.
- Friluftsliv har noget at give til alle - stressede, socialt udsatte, handicappede, den stille vandrer og den vilde moultainbiker.
- For at skabe nyt og udvikle, skal vi hele tiden turde tænke nyt og stort og ud af boksen.
- Aktive borgere, det lokale engagement og "Forenings-Danmark", spiller helt centrale roller i at skabe det nødvendige liv i rammerne for friluftslivet.

De mange idéer her i kataloget er først og fremmest til inspiration. De afspejler det, som Miljøministeriet er på udkig efter: Idéer og projekter, der kan være med til at understøtte vores muligheder for friluftsliv, bidrage til vores trivsel og understøtte vækst og erhvervsudvikling i Danmark. Så for at de mange gode idéer nu ikke blot får lov til at ligge stille, har Miljøministeriet afsat mere end 15 millioner kroner til at virkeliggøre nogle af de bedste. Bl.a. har seks af de ideer, der blev lagt på Idéstorm, allerede hver fået op til 50.000 kr. i tilskud.

Næste skridt i den friluftspolitiske proces er en friluftspolitisk redegørelse til Folketingets Miljøudvalg. Redegørelsen, idékataloget og publikationen 'Friluftslivets samfundsværdi' vil tilsammen være Danmarks første nationale friluftspolitik - en politik, som mange friluftssaktører har skabt, og vi alle skal være med til at realisere.

Tag godt imod ideerne og vær med til at realisere dem, du synes, er de bedste.

Pejlemærket: **Friluftsliv er for alle**

Alle både på landet og i byen skal have friluftslivet tæt på.

Naturen tilbyder noget til alle: Et sted, hvor man kan få mange gratis oplevelser, nyde roen eller udfordre sig selv hver eneste dag, både til lands, til vands og i luften. Uanset hvor man bor, eller hvor gammel man er, så er mulighederne for at dyrke friluftsliv sjældent langt væk – og de kan findes med et klik med musen eller en hurtig søgning på mobiltelefonen.

Friluftslivet er ikke kun noget, der begynder, når skoledagen eller arbejdsugen slutter. Det er også et grønt frirum, hvor du kan spise din madpakke i fred og ro, eller du kan cykle igennem for at hente børnene i børnehaven.

Vi skal alle have let adgang til friluftsliv, oplevelser, motion og grønne øjeblikke.

Friluftsliv i Danmark udøves af en mangfoldig skare, og sådan skal det fortsat være. Derfor skal alle tage ansvar for, at der gives plads til andre brugergrupper med deres friluftsinteresser.

Der bør være en gensidig respekt og dialog mellem lodsejere og friluftsbrugere. Friluftsarealer er mange steder ejet af private, og det er netop i dialogen mellem ejer, brugere og myndigheder, at man kan opdage nye og bedre muligheder for friluftsliv. Private lodsejere kan skabe særlige friluftstiltag og har endda mulighed for at tjene penge på det. Dilemmaet er dog, at indtjening kan gøre det oplagt for ejeren, at afslå andre brugergruppers ønsker om at benytte et område. Offentlig støtte kan være med til at minimere dilemmaet.

På offentlige arealer bør man så vidt muligt have for øje, om foreninger og borgeres friluftsoplevelser kan udvikles, herunder for betalingsarrangementer, inden for lovgivningens rammer. Ansvar for at skabe friluftsmuligheder bør bredes ud til flere politiske ressortområder. Friluftsoplevelser bør fx sidestilles med andre indsatser for folkesundhed. Udviklingen af fremtidens bæredygtige friluftsliv skabes bedst i et samarbejde mellem private lodsejere, borgere, foreninger, fonde, organisationer, erhvervsliv, kommunerne og staten.

Information og formidling

Formidling af friluftsmuligheder kan med fordel udvikles og styrkes. Information og brugervenlig formidling er en vigtig og nødvendig forudsætning for at motivere folk til at komme ud og få værdifulde friluftsoplevelser.

I den forbindelse kan myndighederne i samarbejde med organisationer og private fonde sørge for, at der skabes rammer og udvikles redskaber, der fremmer den lokale planlægning for friluftslivet. Kommunernes fysiske planlægning for friluftslivet og ejernes indretning af friluftsarealerne skal sikre plads til dyr, planter og mennesker samt brugernes forskellige aktiviteter. Planlægning kan optimere friluftstilbuddene og øge kvaliteten af oplevelsen for både den facilitetskrævende bruger og for den stille skovvandrers. En konkret og synlig planlægning kan være med til at sikre en forventningsafstemning på tværs af brugere, ejere, interesseorganisationer og andre interessenter. Med øget brug af naturen er det en forudsætning, at brugerne kan få let adgang og kendskab til adgangsregler.

Naturen skal være lettilgængelig

Friluftsarealer skal være tilgængelige for alle - også borgere med funktionsnedsættelse. Det gælder såvel de fysiske faciliteter som de digitale informationer. Der skal være natur, hvor mennesker bor, og det skal være nemt at komme derhen. Staten, kommuner, organisationer og private fonde bør inspirere

og motivere de private lodsejere til at etablere publikumsfaciliteter, som også kan anvendes af eksempelvis mennesker med funktionsnedsættelse. Dette kan eventuelt understøttes gennem forskellige tilskudsordninger. Hvor det ikke er muligt at skabe den fysiske tilgængelighed, kan der eventuelt arrangeres alternative muligheder for formidling. Oplevelsen af naturen kan eksempelvis suppleres gennem brug af digitale medier.

Respekt for planter og dyr

Friluftslivet i Danmark skal ske bæredygtigt og i respekt for, at naturen og det åbne land er levesteder for tusindvis af planter og dyr. Og menneskets færden og aktiviteter må ikke ske på bekostning af dyrenes og planternes levesteder. Men der skal også være plads til friluftslivet, for slid og aktivitet er ikke nødvendigvis en trussel mod en bestand af dyr og planter.

Der skal sikres en attraktiv natur i Danmark. Det er naturen og det åbne land, der er den primære ramme for friluftslivet, og det er ikke altid en forudsætning for en god naturoplevelse, at der er et væld af faciliteter. Nogle gange er naturoplevelsen eller landskabet det mest værdifulde. Dog er forekomsten af stier og veje for mange mennesker en afgørende forudsætning for overhovedet at kunne udøve friluftsliv i hverdagen.

I nogle tilfælde kan faciliteter i naturen med fordel placeres i udpegede områder som en helhed for også at trække flere brugere til. Disse opholdspladser kan være udgangspunkt for naturbesøget og indgangsport til forskellige naturruter. Forvaltningen af naturen og friluftsarealerne skal sikre en balance mellem de to hensyn - værdien af en æstetisk oplevelse overfor accept af slid og spor efter menneskelig færdsel.

PÅ HVILKE OMRÅDER KAN VI BLIVE KLOGERE?

- **Barrierer for udøvelse af friluftsliv: Hvilke barrierer og hvilke incitamenter er de væsentligste for at praktisere friluftsliv? Og hvilke samfundsgrupper oplever hvilke barrierer og hvilke incitamenter?**
- **Friluftsliv og øget adgang til naturen gennem frivillige aftaler med lodsejerne: Hvad er omfanget, er det vejen frem, og hvordan kan sådanne frivillige ordninger eventuelt fremmes?**

NETVÆRKETS IDÉER

Gamle stier får nyt liv

De offentlige stier og gamle spor i landskabet, som juridisk set stadig eksisterer, bør genetableres og vedligeholdes, hvis det vurderes, at mange brugere kan få glæde af dem. Der findes eksempelvis en del kirkestier, der ikke længere er tilgængelige. Det vil være oplagt at få genopdaget nogle af disse, så stierne kan blive en del af forskellige stisystemer. På den måde kan den bløde trafik blive ledt udenom de traditionelle veje. Stierne bør afmærkes i en fælles mærkningsform.

Begynd søndagsturen på campingpladsen

Ved nogle campingpladser skal alle borgere have mulighed for at vandre ad en tilrettelagt rute. Hvis alle campingpladser havde en vandre- eller cykelrute i nærheden, kunne både campister og folk på søndagsudflugt nyde godt af disse. Derfor foreslås det, at

der udvikles og sikres stier til og mellem campingpladser, så der bliver mulighed for længere vandreture.

Stier skal åbne landskabet op

Udviklingen af et netværk af stier igennem agerlandet og det åbne land vil skabe sammenhæng mellem et rekreativt område til et andet. Det vil også bidrage til at give en anden naturoplevelse, fordi man får mulighed for at komme tæt på vandløb og søer, og man får udsyn over landskabsformer ved for eksempel etablering af højtliggende stier. At kunne færdes tættere på naturen gennem agerlandet vil kunne bidrage til viden og forståelse af det danske landbrug og det kulturlandskab, der findes i Danmark. Samtidig vil sammenhængende stier mellem de rekreative områder give mulighed for længerevarende vandreture.

Markveje må ikke gå tabt

Naturbeskyttelsesloven sikrer adgang for gående og cyklende på almindelige

markveje, og disse veje spiller derfor en stor rolle i forbindelse med besøg i landskabet. Men undersøgelser viser, at antallet af markveje er på retur. Det foreslås derfor, at markveje, som er specielt vigtige for adgangen til natur og landskab, kortlægges og udpeges med henblik på bevaring. I Danmark er det især skovene, der tiltrækker besøgende, men et forbedret overblik over adgangsmulighederne i det åbne land vil kunne give muligheder for flere brugere.

App giver grønt lys til naturoplevelser

Mange problemer mellem forskellige brugergrupper og mellem brugere og lodsejere kunne måske undgås, hvis de forskellige brugere kendte adgangsreglerne for færdsel i naturen. Man kunne derfor med fordel udvikle en app, der gør det nemt at se, om der er særlige adgangsregler i det område, man er på vej ind i.

Ny teknologi guider om gamle klatretræer

Træklatring er en gammel traditionsbåren aktivitet, der byder på sjove udfordringer, og det er samtidig god motion. Der kunne udvikles en app, der giver overblik over, hvor man finder de bedste klatretræer i både kommunale og statslige skove. Det vil give borgerne let adgang til motion i naturen, og det kunne være et mål for skovturen i sig selv. Beskrivelsen kan indeholde oplysninger som for eksempel beliggenhed via GPS, trætype, adgangsforhold og sværhedsgrad.

Smartphone giver fisketips

Lystfiskeri kan foregå stort set året rundt. Det er derfor en aktivitet, der kan tiltrække turister også uden for højsæsonen. Der er fx. udviklet en funktionel app, der beskriver de bedste lystfiskesteder ved Møns Klint. App'en indeholder fisketips fra lokalkendte fiskeguider – viden, som turister ellers ville have svært ved at få. Denne app kunne med fordel udvikles til at dække hele

Danmark. Det smarte ved en app er, at den kan virke uden dataforbindelse, så turisterne ikke behøver at betale for dyr data-roaming.

Skån et træ og få inspiration

Hvorfor ikke konstruere en løbe- eller vandrerute med indlagte skanningskoder til mobilen? Koderne kan for eksempel være placeret ved et træ, en bænk, en sten eller en skrænt. Når koden skannes, vises en video med mulige idéer til, hvordan naturens objekter kan anvendes til forskellige målgrupper og med forskellige formål. Idéen kan konstrueres, så der er flere typer ruter med skanningskoder - eksempelvis en balancerute, der henvender sig til seniorer og forebygger fald eller en legerute, hvor kreativiteten udfordres af både voksne og børn. Der kan også være ruter, der har fokus på forskellige temaer.

Find vej til det nærmeste toilet

I øjeblikket arbejdes der på at udvikle hjemmesiden www.findtoilet.dk. Her registrerer de 98 kommuner hver især placeringen af deres offentlige toiletter. En app er også ved at blive udviklet, foreløbig dog kun for Københavns kommune. Planen er, at alle kommuner med tiden skal deltage. Hjemmeside og app kunne måske udvides til også at indeholde oversigt over toiletter i eksempelvis parker, legepladser og naturen, så folk både hjemmefra og ude i naturen kan orientere sig om, hvor det nærmeste toilet er.

Trip Advisor for dansk natur

Hjemmesiden "Trip Advisor" er kendt og brugt af mange som en brugerdrevet webtjeneste og socialt medie, hvor alle rejsende kan lægge tekst og billeder op, vurdere rejsemål, udveksle erfaringer og give gode råd. Hvorfor ikke etablere en lignende brugerdrevet erfaringsudveksling for eksempelvis vandreture og Naturstyrelsens øvrige aktivitetstilbud? Brugernes

kan svare på spørgsmål som: Hvor har du været, var det en god oplevelse, kan den anbefales, og hvad oplevede du? I tråd med tidens trend deles information og oplevelser i tekst og billeder. Det giver ikke alene brugerne mere aktuel og målrettet information, det vil også kunne give Naturstyrelsen værdifuld markedsføring og feedback fra brugerne.

Det skal være nemt at komme ud i naturen

Det skal gøres nemmere for borgere, der ikke har egen bil, at komme ud i naturen. Derfor bør der oprettes informationstiltag, der gør det lettere for borgere at planlægge naturoplevelser med kollektiv trafik. Der kan eventuelt gives økonomisk støtte, som gør det muligt for kollektive trafikselskaber at indføre særlige køreplaner i weekender og ferier, hvor der køres ud til naturområderne. Handicaptransport kan også blive en del af tiltaget.

Læhegn giver adgang til naturen

Når der gives forhøjet tilskud til landskabs- og biotopforbedrende beplantninger ("læhegn") er det i en del tilfælde en forudsætning, at offentligheden får adgang på trampestier langs de nyetablerede hegn. Disse muligheder er ukendte for de fleste borgere, så man kunne med fordel oplyse om disse muligheder. At kunne færdes tættere på naturen gennem agerlandet vil kunne bidrage til viden og forståelse af det danske landbrug og det kulturlandskab, der findes i Danmark.

Jagttegnselever skal på prøvejagt

Mange jagttegnselever har svært ved at finde et område, hvor de kan prøve at komme på en rigtig jagt. I den forbindelse kunne der stilles et område til rådighed for jagttegnsuniverserne i samarbejde med jagtforeningerne, så underviserne kunne tage eleverne med på en praktisk jagt. Området behøver ikke være stort. En sø med nogle ænder, et stykke af en å eller et mindre skovstykke. Jagten kunne eventuelt

afsluttes med et "fra jord til bord" arrangement, hvor det nedlagte vildt tilberedes i naturen. Er der ingen fangst, må der åbnes en dåse med suppe.

Naturen kommer med bussen

Hvorfor ikke bringe naturen til borgerne i stedet for at borgerne skal komme til naturen? Mange skoler og institutioner har ikke økonomi til at leje en bus eller bruge anden form for transport. Det er her naturbussen kommer ind i billedet. Hvorfor ikke fylde en bus med det bedste, naturen har at tilbyde, og bringe naturen til børn og unge? Det er samme princip, man kender fra biblioteksbusserne. Fordelen er, at det i skoler og institutioner vil blive nemmere at arbejde med naturen, så langt flere bliver opmærksomme på den og mulighederne for friluftsliv.

Tag kortet frem og find vej

Natur- og friluftsoplevelser bliver ofte bedre, hvis man kan finde rundt i naturen og

orientere sig ved hjælp af landemærker eller ved at læse et kort. Samtidig er det vigtigt at have basal kendskab til den lovgivning, der gælder i naturen og det åbne land. Mange mennesker har aldrig fået lært at orientere sig i landskabet og naturen, og det kan være en hindring for at komme ud i friluftslivet. Det vil derfor være oplagt, hvis skolebørn som en del af undervisningen fik erfaring med at finde vej ved hjælp af kort.

Tag hesten med i shelteret

Det kan være en udfordring, at der mange steder skal rides langs trafikerede veje for at komme fra et område til et andet. Det ville være en hjælp med flere ridestier, der binder de rekreative områder, hvor det er tilladt at ride, sammen. Der kan måske også arbejdes på at lave shelterpladser med små folde tilknyttede, for det ville gøre det muligt at overnatte i shelter med sin hest. På den måde ville man kunne parkere sin hestetrailer ét sted og tage på tur, der kan vare flere dage.

Pejlemærket: **Vi skal lære i naturen**

Både børn og voksne skal have naturen ind under huden. Alle skal opdage den, glæde sig over den og lære at passe på den.

Et aktivt friluftsliv giver en masse oplevelser og erfaringer, som er værdifulde for både børn og voksne. Vi skal lære af naturen og lære i den. For når vi først får naturen ind på kroppen, bliver vi samtidig bedre til at passe på den, så også de kommende generationer kan få glæde af den. Naturens grønne klasseværelse, fitnessrum og legeplads ligger lige uden for døren. Det skal vi benytte os af.

Vi skal skabe friluftsmuligheder, der vækker nysgerrighed og lyst til at lære.

Naturen er en vigtig læringsarena, fordi den åbner mulighed for at bruge kroppen i læringsprocessen og for sammenhængende sanseoplevelser. Samtidig er den en uudtømmelig kilde til spørgsmål og forundring. Læring i naturen gennem friluft aktiviteter er et livslangt projekt. Fra små børns primære sansninger af fugt og duft, over skolebørnenes undersøgelse af sammenhænge i naturen til den ældre, der sidder og iagttager naturens små mirakler. Naturforhold, der er lært gennem kroppen og i en sammenhæng, giver en dybere forståelse og fremmer lysten til at lære mere. Der skabes opmærksomhed og livskvalitet. Hvis alle børn får erfaringer med og færdigheder i at lære i naturen gennem opvæksten, så har de en god baggrund for senere i livet frivilligt at opsøge viden og oplevelser i naturen.

Der bør skabes rammer for, at alle borgere gennem hele livet får mulighed for at få viden om, indsigt i og erfaringer med friluft aktiviteter og dermed læring i natur. Det vil kræve politisk og forvaltningsmæssig opbakning. Til gengæld vil det bidrage til befolkningens natur- og miljøforståelse, der er central for deltagelse i et demokratisk og bæredygtigt samfund. Ved at give borgerne nem adgang til naturen, vil man desuden forbedre mulighederne for skabelsen af grøn innovation og udvikling, vækst og velfærd.

Alle de idéer, der præsenteres på de efterfølgende sider, vurderer netværket er forholdsvis lette at realisere.

PÅ HVILKE OMRÅDER KAN VI BLIVE KLOGERE?

- **Effekt af udeundervisning: Evidensbaseret viden omkring effekten af naturen som klasseværelse i forhold til det traditionelle klasseværelse, herunder langsigtede effekter.**
- **Valg og design af udendørs læringsmiljøer: Hvilke ude-/ naturmiljøer giver de bedste læringsmuligheder, og hvilken udformning skal de have?**
- **Undervisningsmateriale: Videreudvikling af didaktik og undervisningssystemer til udendørs undervisning for forskellige klassetrin.**
- **Friluftsliv og miljøbevidsthed: I hvilket omfang kan aktiviteter i naturen påvirke miljøbevidsthed og naturforståelse/-interesse?**
- **Forskning og friluftsliv: Hvilke metoder kan udvikles til afprøvning af borgerinddragelse i forskningsprojekter? I hvilke forskningsprojekter kan det blive aktuelt at inddrage borgere?**
- **Natur og undervisning: Hvordan kan vi integrere natur, miljø og bæredygtighed i undervisningen? Hvordan kan skolerne være med til at løse længerevarende naturpleje-projekter?**

NETVÆRKETS IDÉER

Ryk klasseværelset ud i naturen

Udeskole og udeundervisning skal udvikles og udbredes over hele landet, så alle børn får mulighed for at komme i udeskole og få regelmæssig undervisning i natur og kultur. For at lærere og pædagoger kan få erfaring med at undervise klasser i naturen, vil en bred kompetenceudbygning være nødvendig, ligesom nye undervisningsmaterialer skal udvikles. Grønne klasseværelser stilles til rådighed, og der indgås samarbejde med eksempelvis naturvejledere. Udbredelse og formidling af udeskoler gennem blandt andre task forces, medier, konferencer, kampagner og forskning støttes.

Nørdede entusiaster kan undervise i skoler

Nørd, entusiast eller ildsjæl. Der findes mange ord for en person, der brænder for det, han laver. Folk som fritidsfiskere, landmænd og ornitologer kan være en

ressource, hvis deres kompetencer understøttes og sættes i spil over for skoleklasser. Der findes allerede en del undervisningsmaterialer inden for de forskellige områder på for eksempel www.skoveniskolen.dk, men der mangler et bindeled. Det kunne eksempelvis være en lokal naturvejleder, som kan bringe lærere og kompetencepersoner sammen. Denne person skal ruste lærerne til at komme ud af klasseværelset, men også bistå entusiasten i at lave kompetente undervisningsforløb.

Færre klodser og flere haletudser

Der skal skabes en målrettet politisk indsats for at inspirere, uddanne og støtte børneinstitutioner og dagplejere i deres arbejde for at integrere uderum og friluftsliv som en fast del af hverdagen. Dette kan ske gennem efteruddannelse, lettilgængeligt inspirationsmateriale og en mærkningsordning, der kan fungere som motivationsfaktor for institutionerne. Mærkningen skaber mulighed for, at den enkelte institution kan skille

sig ud fra mængden og profilere sig på det målrettede arbejde mod naturoplevelser i hverdagen. Dermed kan der skabes grundlag for en sund, aktiv og lærerig hverdagskultur for børnene.

Samarbejder skal skabe naturspots

Et naturspot er et lokalt, tilgængeligt naturareal, hvor man kan få en lærerig naturoplevelse. Det kan for eksempel være et vandhul, en å, en gravhøj eller et særligt svampested, der understøttes af inspirerende oplysninger om dyr og planter, aktiviteter og årets gang, som kan udbygges af brugerne. Der foreslås, at der opbygges flere naturspots i samarbejde med mange forskellige grupper såsom skoler, spejdere, vandrere og ornitologer. Når et naturspot er udpeget og publiceret, kan andre udbygge information, fortælling og formidling om stedet. Hver kommune kan opbygge sine egne naturspots og formidle dem på et digitalt kort, der kan bruges på flere platforme.

På svampejagt med stok og kørestol

Gå på jagt efter snapseurter eller samle lækre svampe. Der er mange muligheder for at supplere indendørsaktiviteter for ældre og funktionshæmmede med undervisning i naturen. Naturvejledere, lærere og pædagoger kan støtte personalet og beboernes aktiviteter i uderummet, så der gives et oplevelses- og læringsbaseret grundlag for flere aktiviteter i naturen for disse borgere. Der kan for eksempel arrangeres ugentlige ture i naturen, når vejret er til det. Inddragelse af funktionshæmmede og ældre i læringsaktiviteter er både til glæde for dem selv, men skaber også interesse og fortællinger til venner og pårørende.

Digitale kort skal vise vej i skoven

Til offentlige arealer med adgang til naturfaglige eller kulturelle læringsmiljøer produceres der offline-kort, som kan hentes enten via hjemmesiden www.udinaturen.dk eller via lokalt placerede WiFi-hotspots via en mobil, tablet eller pc. Hvis man ikke har

en smartphone, kan kort printes ud hjemmefra og medbringes fysisk. Kortene skal indeholde flere lag, så der kan vælges imellem både nutidige og historiske kort. Kortene skal også angive waypoints (lokaliteter) af natur- og kulturmæssig værdi for området. Kombinationen af kort og waypoints åbner for en implementering af spil- eller legeelementer i formidlingen.

PR-strategi skal bane vejen for læring i naturen

Udarbejdelse af en PR-strategi for læring i naturen ønskes, hvor natur- og kulturformidling koordineres og synliggøres til de mange brugergrupper på relevante kommunikationsplatforme. Her tænkes på skrevne og elektroniske medier samt radio og Tv. PR-strategien skal synliggøre og bakke op om natur- og kulturemner til brug i undervisningen på undervisningsinstitutioner og natur- og kulturtilbud til oplevelsesorienterede besøgende, som på egen hånd ønsker en kvalificeret natur- og kulturvejledning. Endelig skal en PR-strategi

understøtte udarbejdelse og formidling af diverse info- og undervisningsmaterialer.

Lokalsamfund byder udsatte familier velkommen

I 2012 afviklede øboerne på Fejø med stor succes en campingweekend for sårbare familier i samarbejde med Familieoplevelsesklubben Maribo, der er en lokalafdeling af Red Barnet. Hvorfor ikke skabe en lignende bæredygtig familieturisme med særlige målgrupper for øje, som hviler på et fundament af et lokalsamfunds traditioner, beboere og særegenhed? Målet med ideen er, at udvekslingen mellem lokalsamfund og udsatte familier udvikler sig til et gensidigt win-win forhold. Mens familierne vinder ved social læring, nye relationer og skelsættende oplevelser, opbygger beboerne sammenhold og øvelse i at arbejde sammen om et fælles projekt, der giver mulighed for ny udvikling i området.

Naturvejledning i Danmark skal styrkes

Naturvejledning i Danmark er en veletableret formidlingsstruktur, som er værd at styrke og udbrede. De danske naturvejledere har stor betydning for befolkningens læring i naturen både som direkte formidlere i naturen og som lokale katalysatorer og igangsættere. Miljøministeriet og Undervisningsministeriet kan i samarbejde med kommunerne styrke oprettelsen af stillinger til naturvejledere og genetablere en tæt kontakt til naturvejlederuddannelsen. De kan også fungere som aftagerinstitutioner, hvor bredden i interesser kan bidrage til en løbende udvikling og revideringen af uddannelsens formål, men også som økonomiske bidragsydere til uddannelsen.

På sporet af fysisk aktivitet

Børneinstitutioner bør benytte naturens muligheder for at styrke børns sundhedstilstand, bevægelsesglæde og kropslige udvikling, men for at dette kan realiseres, skal de bynære naturstier omkring børneinstitutioner og skoler gøres attraktive og aktiverende. Derfor skal der skabes natur- og aktivitetsspor nær netop disse institutioner, som kan inspirere og motivere til fysisk aktivitet i naturen. Mange spor og stier eksisterer allerede, men på natur- og aktivitetssporene skal der etableres forskellige redskaber og initiativer, der stimulerer til leg, motion og socialt samvær. Natursporene skal desuden forbinde naturområder med børneinstitutioner og skoler.

Borgere skal kunne bidrage til forskning

Borgere skal have bedre mulighed for at engagere sig frivilligt i forskningsprojekter,

der fokuserer på naturen. Forskningsinstitutioner bør i højere grad give interesserede borgere mulighed for at yde en frivillig indsats, og metoder skal udvikles til afprøvning af borgerinddragelse i forskningsprojekter. Miljøministeriet kan understøtte projekter, hvor borgere er involverede og sikre en videns- og erfaringsudveksling om projekter og muligheder. Det foreslås, at Miljøministeriet inviterer forskere til en workshop om borgerinddragelse i forskningsprojekter.

Lektiehjælp i naturen kan give succesoplevelser

Lærere og pædagoger kan støtte elevernes lektielæsning og faglige læring ved at tilbyde faglige forløb, der består af udeundervisning for eksempel fra undervisningsforløbet "Skoven i skolen" til elever i SFO eller klub. Derved vil de børn, der til daglig oplever vanskeligheder ved traditionel boglig undervisning, få mulighed for at arbejde med de samme faglige felter, men på en ny måde. I stedet for lektiehjælp, der ligner skoleundervisning, vil eleverne opleve fagene i naturen og miljøer omkring skolen og dermed få mulighed for bedre trivsel, selvværd og indsigt i naturen.

Bæredygtig ferie og lejrter på danske øer

I Danmark har vi utroligt mange øer. De udgør en enestående ressource, som vi stort set har glemt. Hvorfor ikke genoplive glæden ved de danske øer ved at gøre det let, lærerigt og bæredygtigt at tage på ø-ferie eller ø-lejrscole i Danmark? Dette gøres ved at etablere et projekt, som samler lokale og nationale kræfter om at tilbyde danske og udenlandske skoler og turister

lette, lærerige og bæredygtige pakkeløsninger for ø-ferier eller lejrskoleophold. Samtidig får øerne et økonomisk løft, og der skabes vækst på en bæredygtig måde. Visionen er, at danske øer om nogle år kan blive attraktive feriemål, hvor man finder friluftsliv, kystkultur, lokale specialiteter og bæredygtighed.

Skoler og foreninger skal samarbejde om unges friluftsliv

Frilftsaktiviteter bør være en naturlig del af de unges hverdagsliv. Derfor skal eksponering af aktiviteter tænkes ind i de unges vilkår. Ved at fremme samarbejdet mellem skole og frilftsforening skabes der mere aktivitet i naturen i såvel skole- og foreningsregi. Skolen har læringsrummet, mens foreningen har ekspertisen. Der er mange fordele ved et partnerskab mellem frilftsforeningerne og skolerne. De unge bliver introduceret for deres grønne lokalmiljø, der bygges bro til et aktivt foreningsliv, og skoler og foreninger kan deles om lokaler og udstyr.

Ældre skal aktiveres og være en del af en erfaringsbank

Nye former for ældreaktiviteter kan skabes, hvor ældre mennesker gennem en dynamisk udnyttelse af de lokale naturværdier og den lokale kulturhistorie får lejlighed til at udfolde sig fysisk og samtidig indgå i et socialt og kulturelt interessefællesskab, så social isolation undgås. De ældre bør have mulighed for at videregive viden om lokale natur- og kulturområder og bidrage til at styrke lokalbefolkningens interesse for disse for derigennem at opbygge en stærk, lokal kulturidentitet hos egnens befolkning.

Der bør desuden organiseres formidlingsinitiativer og etableres netværk, som - med afsæt i de kulturhistoriske og naturmæssige værdier og de levende lokalmiljøer - kan give anledning til en øget turisme.

Frilftsrum skal bidrage til livslang, aktiv læring

Øget interesse og ønske om mulighed for aktiv, livslang læring stiller krav til relevante læringsrum i naturen for alle generationer. En kommende frilftspolitik kan støtte etablering og koordinering af flere frilftsrum til aktiv læring. Et frilftsrum til aktiv læring kan anvendes af skoler til undervisning, men også af familier og turister, som ønsker oplevelser kombineret med aktiviteter, hvor viden udveksles på tværs af generationer. Der findes allerede frilftsrum til aktiv læring i lokalsamfundet, men de skal udvikles, koordineres og videreformidles til flere brugere.

Pejlemærket: **Friluftsliv skaber fællesskab og engagement**

Friluftslivet er med til at skabe aktive borgere, der på frivillig basis og i fællesskab engagerer sig og tager ansvar for det, de brænder for.

Foreninger, fællesskaber og frivillige gør en kæmpe forskel i naturen og i friluftslivet. Mountainbike-ruter bliver anlagt, hølaug slår græsset på enge og volde, og naturlegepladser bliver vedligeholdt og udbygget af frivillige over hele landet. Det giver mennesker mulighed for at engagere sig og tage ansvar for lige netop det, de brænder for.

De muligheder skal vi skabe flere af med nye partnerskaber og samarbejdsformer.

Kogræsserlaug i det åbne land, naturlegepladser i skovene og mountainbikeruter gennem landet. Friluftslivet byder på et mangfoldigt udbud af aktiviteter, der giver meget mere end bare spændende oplevelser. Friluftslivet åbner også op for, at man kan deltage i sociale netværk, og det giver mulighed for, at man kan engagere sig i frivilligt arbejde – noget som flere og flere danskere bruger en del af deres fritid på. Friluftslivet er derfor med til at skabe aktive borgere, der på frivillig basis og i fællesskab med andre engagerer sig i samfundet og tager ansvar for det, de brænder for.

Der er mange fordele ved at have et bredt samarbejde om friluftsp projekter, for forskellige kompetencer er med til at skabe synergi. Det ser man, når professionelle og frivillige går sammen om at udvikle f.eks. cykelstier og rideruter eller kvalitetsvand-veje, der giver muligheder for at sejle kano og kajak med ophalings- og overnatningspladser. Det kan være en fordel, at der sker en afvejning og en sammentænkning af interesser og interesserter, og der bør være ligeværdighed og respekt for andres interesser.

Friluftsp projekter skal være til nytte for en bred skare af interesserter, blandt andre kommuner, jordejere og turister. Og der kan det være en stor fordel at indgå partnerskaber, for det betyder, at der spares på ressourcerne, fordi man kan dele de samme arealer, bygninger og udstyr.

Friluftsliv skal være inkluderende, og der skal være plads til mangfoldighed. Og brugerne skal kunne finde mening i projekterne. Det kræver, at der er en god struktur og ledelse af fællesskaberne. Der skal være sjove udfordringer i friluftslivet, for et varigt engagement bygger ikke på pligt – det bygger på glæde, dynamik og brændende interesse. Oplevelser, der indeholder disse elementer, vil brede sig som ringe i vandet og skabe mere engagerede og ansvarsfulde borgere.

Friluftslivet skal ikke emme af bureaukrati

Hvis engagement og fællesskab skal fremmes gennem friluftslivet, skal der være politisk opbakning for at arbejde med frivillige på såvel nationalt som kommunalt plan. Det skal for eksempel være nemmere at blive frivillig hjælper i naturen.

I dag er der forskellige barrierer for de uformelle frivilligrupper, og der er til tider en vis modvilje i embedsværket, der mangler erfaring og parathed til at samarbejde med frivillige. Og der er også til tider for meget bureaukrati for mange regler i kommuner og staten. Der kan skabes mere sammenhæng mellem statslige og kommunale bestræbelser på baggrund af overordnet planlægning, og de offentlige myndigheder kan med fordel prioritere utraditionelle friluftsløsninger. Det offentlige skal ikke

stå som eneejer, derimod skal fælleseje og medansvar stimuleres.

Gode rammer for friluftsliv og sameksistens koster. Derfor er det vigtigt, at finansiering tænkes ind i form af eksempelvis lokale økonomiske puljer til friluftsliv gennem kommunale fondsdannelser. I Norge for eksempel betaler Den Norske Turistforening for 1-2 ugers kost og logi for frivillige, som arbejder med friluftsliv. Hvorfor ikke belønne aktive frivillige herhjemme på samme måde? Ved at afdække fællesmængden af friluftslinteresser og samtænke dem kan man skabe stor-driftsfordele. Derudover skal kommercielle aktører inddrages, hvor det er muligt. Aktiviteter i friluftslivet kombineret med naturoplevelser er en pakkelsøning, der kan være med til at tiltrække flere turister til Danmark.

De idéer på de følgende sider som netværket vurderer er nemmest at føre ud i livet er: "Få styr på stierne," "National friluftsportal giver bæredygtighed og vækst" og "Klatring på tværs af discipliner."

PÅ HVILKE OMRÅDER KAN VI BLIVE KLOGERE?

- **Friluftsliv og frivillige:** Hvor stort er omfanget, og hvad betyder det i virkeligheden for samfundet, foreningslivet og den enkelte borger, at frivillige deltager i natur- og friluftslivsp projekter?
- **Friluftslivets fremtidsperspektiv:** Hvordan kan man anspore til frivilligt arbejde, og hvordan skal indsatsen udvikles? Og hvilke fremtidsperspektiver er der i dette arbejde?
- **Friluftsliv og foreninger:** Hvad bliver foreningernes roller og ansvar i en fremtid, hvor nye organiserings- og informationsformer er i fremgang? Hvad er tendenserne i disse organiseringsformer, og hvordan kan de udnyttes i en friluftsmæssig sammenhæng?

NETVÆRKETS IDÉER

Sæt en fisker bag katederet

På nogle skoler er friluftsfamilier med i undervisningen, hvor de for eksempel lader sports- og garnfiskere fortælle om lokale fiskemuligheder samtidig med, at biologiundervisningen perspektiveres i praktiske forløb, hvor der både fiskes, disses og tilberedes fisk til et fælles måltid. Med den nye skolereform, der træder i kraft i august 2014, gives familierne yderligere muligheder for at spille en rolle i skolens hverdag - dels ved at tilbyde det, de kan i forvejen, men også ved at udvikle nye tiltag, som styrker fagligheden i skolerne, og dermed hjælper skolerne med at nå deres mål.

Frivilligt arbejde begynder i skolen

Folkeskoler, friskoler, efterskoler og SFO'er skal involveres til at tage del i lokale naturprojekter. Det kan være naturplejeprojekter såsom slåning af enge, genetablering og vedligeholdelse af vandhuller eller vandløb

og pleje af moseområder. Skolerne kan adoptere et stykke natur - gerne i nærheden af skolen - som de plejer og vedligeholder i samarbejde med lodsejeren. Det giver eleverne mulighed for at følge et naturområde over tid, og dannelsesaspektet ved at arbejde med naturen kan bidrage til et varigt samfund engagement og forståelse af værdien ved frivilligt arbejde.

Gør adgangen til grønne områder bedre

En grundforudsætning for at dyrke friluftsliv i fællesskaber er, at der er naturområder med gode adgangsforhold og friluftsfaciliteter til stede. Netværket foreslår en fortsat udvikling af bynære naturområder og udbedring af rettighederne til at færdes der. Samtidig foreslås det, at der sikres adgangsforhold langs korridorer i det åbne land. Mange fællesskaber opstår spontant omkring friluftsskove - ikke mindst med motion for øje. Fra mange byområder er der enten langt til naturområder og/eller begrænsede adgangsrettigheder til og imellem nærliggende naturområder. Det samme gælder

udbredelsen og mængden af friluftsfaciliteter i forhold til befolkningsgrundlaget - især i de store byområder, hvor der skal mange ressourcer til for at tilgodese friluftsfaciliteter til alle.

Friluftsfaciliteter tilhører alle

Friluftsfaciliteter som naturstier, shelters, bålpladser, naturlegepladser samt skovområder og grusgravsområder under retablering bør forvaltes af brugergrupper. Fælles forvaltning tager udgangspunkt i ønsket om at tilgodese alle og åbner mulighed for, at forskellige brugere deles om de samme faciliteter. Det kunne være cyklister, vandrere, skiløbere og ryttere, der alle benytter den samme sti. Samarbejdet øger også muligheden for udvikling af lignende eller nye faciliteter. Borgerinddragelse skaber desuden en følelse af medejerskab og fremmer ansvar for fælles værdier.

Borgerinddragelse - en dansk mærkesag

Borgerdeltagelse i fysisk planlægning har været en dansk mærkesag i mere end 30 år. Bedre friluftsliv hænger uløseligt sammen med de fysiske forhold og den fysiske planlægning. Borgerinddragelse i udvikling og planlægning af bedre forhold for friluftslivet bygger på disse kendsgerninger og en stærk frivillighedstradition. Dermed ligger vejen åben for stærke partnerskaber mellem offentlige og private interessenter, større tilfredshed og billigere og bedre løsninger. Brugerdrevet deltagelse kan fremmes gennem lokale samarbejdsorganer for friluftslivets aktører, en tydelig forvaltningsmæssig indgang for friluftslivet i kommunen og på Naturstyrelsens lokale naturforvaltningsenheder samt en stærkere stilling for friluftslivet i planlovens kommuneplankatalog.

Alle skal kunne tage del i fællesskabet

Flere institutioner og foreninger involveres i arbejdet med naturpleje såsom grundejerforeninger, spejdergrupper, idrætsklubber, grupper af arbejdsløse, familiegrupper,

ældreorganisationer og andre foreninger. Ideen er at styrke engagementet for dansk natur blandt mange forskellige grupperinger af borgere, skabe nye fællesskaber gennem naturpleje og forbedre borgernes livskvalitet. Ved at involvere brugerne får de indsigt i, hvad der kræves, for at man fortsat kan bevare og nyde naturens store muligheder.

Embedsværk skal uddannes

Skal Danmark forsat være et land, hvor vi har grøn velfærd i form af friluftstilbud og oplevelser i naturen, må vi satse på nye former for deltagelse og inddragelse. Det foreslås derfor, at der indgås et samarbejde med blandt andre KL, Kommunale Park- og Naturforvaltere, Naturstyrelsen, Friluftsrådet, Danmarks Naturfredningsforening og FrivilligDanmark om at kvalificere det kommunale og statslige embedsværk til samarbejde med frivillige i naturen. Det anbefales også, at der etableres kompetenceudviklings-program for frivillige, ansatte og politikere herunder udvikling af kurser og forløb, der styrker deltagelsen i

det frivillige arbejde og samtidig kvalificerer indsatsen for natur og friluftsliv.

Få styr på stierne

Der foreslås afvikling af et pilotprojekt, hvor alle typer stier i et begrænset område (for eksempel et sted i Sydvestsjælland) kortlægges til brug for videre planlægning af, hvor der eventuelt mangler stier, så der sikres et sammenhængende rutenet. Kortlægningen skal samtidig skabe overblik over, hvor der vil være behov for multifunktionelle stier, transportstier eller oplevelsesstier, og hvor der findes værdifulde naturperler og attraktioner.

Et sundt vandmiljø får turister på krogen

Kommunerne skal de næste 10-15 år investere store beløb i bedre vandløb og mere liv i de kystnære områder. Især sportsfiskerne, men også skoler, naturvejledere og andre NGO'er, har det seneste årti arbejdet med at restaurere især vandløbene. Ideen bør udbredes, så flere kan deltage i arbejdet.

Der findes allerede masser af viden og mange ressourcepersoner blandt de frivillige, som vil kunne bidrage til at gøre indsatsen landsdækkende. Når frivillige bidrager med arbejdskraft, kan man nå flere opgaver for det samme beløb. Arbejdet vil øge værdien af naturen, der vil generere større indtægter gennem blandt andet lystfiskerturisme.

National friluftsportaler giver bæredygtighed og vækst

Friluftsportaler på internettet fungerer i dag dårligt, og de mangler faciliteter. Det anbefales, at det offentlige stiller ressourcer til rådighed, så en brugerdreven portal kan opbygges med faciliteter som dialogmuligheder, profileringsmuligheder, jobannoncer, relevante links til frilftsbranchen og certificering. Man kan med fordel videreudvikle hjemmesiderne udinaturen.dk eller friluftsguiden.dk. En ny friluftsportaler kan give borgerne et godt overblik over friluftslivet i Danmark med særligt fokus på bæredygtighed og grøn vækst.

Klatring på tværs af discipliner

Hvorfor ikke skabe multifunktionelle friluftsfaciliteter, hvor flere partnere samarbejder om driften? Netop nu forsøger Skovskolen i Nødebo, DGI Nordsjælland, USG Studenteridræt, ungdomsskoler i Hillerød og lokale foreninger at etablere Nordsjællands klatrecenter. Her skal foreninger og grupper mødes og klatre på tværs af klatrediscipliner – vægklatring, masteklatring, variationer af træklating og bouldering.

Målet er at udvikle den pædagogiske og rekreative klatrekultur for foreninger og

grupper i hele regionen. Der udvikles en brugermanual og opbygges en brugerforening for faciliteterne. Erfaringerne med de åbne faciliteter og hensynet til sikkerheden viderefremmes bredt.

Sociale medier - nye målgrupper

Mange borgere er hyppige brugere af naturen og byens grønne områder, men de er ikke nødvendigvis med i det naturbevarende arbejde. Sociale medier som facebook, Youtube og Twitter kan være med til få flere til at dyrke friluftslivet og naturbeskyttelse, hvis der udvikles en platform som eksempelvis motionsportalen Endomondo, hvor man kan oprette eller vælge allerede beskrevne udfordringer. Udfordringerne kan være aktiviteter på tid eller opgaver, der skal løftes i lokalt, som en organisation, kommune eller Naturstyrelsen arrangerer. Platformen skal spille sammen med de gængse sociale medier, og man inviterer og udfordrer venner via facebook eller andre sociale medier.

Brug naturen som medicin

Mange undersøgelser har påvist, at ophold i eller nær naturen har en helbredende virkning på såvel fysik som psyke. Derfor vil det være en god idé at introducere særlige grupper som depressive, funktionshæmmede, krigsveteraner, psykisk syge og stressramte for friluftslivet gennem frivillige fra organisationer, der allerede besidder kompetencer inden for friluftslivet.

Opgaven bliver at skabe rum i de eksisterende tilbud i organisationer og foreninger, for at særlige grupper kan deltage i tilbuddene samt give de frivillige adgang til den særlige viden, som er nødvendig for at kunne tage hånd om de forskellige lidelser.

Pejlemærket: **Friluftsliv giver sundhed og livskvalitet**

Et aktivt friluftsliv styrker både den mentale og den fysiske folkesundhed, for i naturen er der plads til både løb, leg og afslapning.

Med vores moderne livsstil bliver flere og flere ramt af livsstilssygdomme og psykiske lidelser. Naturen og friluftslivet giver plads til motion, meditation og inspiration, og er derfor en vigtig kilde til bedre trivsel og bedre livskvalitet for hele befolkningen.

Så når vi skaber gode muligheder for friluftsliv, er vi også med til at forebygge og behandle livsstilssygdomme og psykiske lidelser. Det skal vi have særligt øje for.

Nærhed og tilgængelighed til grønne områder har stor betydning for, hvor meget danskerne bruger naturen og har et aktivt friluftsliv. Hvis vi skal opnå mere sundhed og livskvalitet, skal alle sikres let adgang til grønne områder, der hvor man bor og færdes, så man kan bruge friluftsmulighederne til hverdag.

Det kræver bedre rammer for friluftsliv, og derfor bør kommunerne fokusere mere på planlægning og en forankring på tværs af de kommunale forvaltninger. En ændret lovgivning kan også medføre øget adgang til for eksempel private skove. Støtteordninger og tilskudsfordelinger vil gøre det mere interessant for private lodsejere at forbedre mulighederne for færdsel i randzoner, langs vandløb og søer, så alle får nemmere adgang til disse friluftsområder. Man kan desuden øge mulighederne for adgang til privatejede naturområder ved at indgå forskellige former for partnerskaber.

Medejerskab for naturen

Mange kommer ikke så meget ud, som de selv kunne tænke sig. Derfor må et vigtigt mål være at motivere flere til at bruge naturen. Der er livskvalitet i attraktive naturoplevelser – som både er æstetiske og sanselige. Oplevelse og kvalitet skal derfor indgå i udformning af grønne områder.

Når der skabes flere grønne områder i bymiljøet og omkring byerne, skal man give borgerne mulighed for at deltage i udviklingen af disse områder. De vil med stor sandsynlighed komme til at føle større ejerskab og interesse for de grønne pletter og være motiverede for at bruge dem. For dem, der i dag slet ikke har noget forhold til fysisk aktivitet i naturen, kan man tilbyde forskellige former for inspiration, oplevelser og aktiviteter i naturen. Sådanne tiltag skal efterfølgende evalueres for effekt i forhold til om brugerne bliver mere fysiske aktive og selv begynder at bruge naturen.

For at styrke børns interesse for naturen er det helt afgørende, at de får en masse friluftsoplevelser i deres opvækst. Det vil både styrke dem i deres udvikling og gøre dem mere tilbøjelige til at benytte sig af og beskytte naturen senere i livet. En måde at sikre dette på er ved at give alle børn i børnehavealderen mulighed for naturkontakt mindst én gang om ugen. For at skoleeleverne også kan få flere friluftsoplevelser, bør man fremme den fortsatte udvikling af udeskolen i den danske folkeskole.

Effektivt værktøj til behandling

Sundhedsområdet er i dag udfordret ved bl.a. et stigende antal ældre medborgere, at flere og flere danskere får livsstilssygdomme, og mange lever med psykiske lidelser. For at få en tilfredsstillende behandling er der behov for at søge de bedste indsatser og mest effektive værktøjer til at forebygge og behandle.

Naturen og friluftslivet rummer mange muligheder, som tilsammen kan være et meget effektivt og prisvenligt værktøj, der kan indgå i og understøtte en lang række af de indsatser, der allerede gennemføres i kommunerne i dag. Ud over behovet for mere videnskabelig baseret dokumentation, så er der et stort potentiale i at bringe de bedste praksisbaserede erfaringer i spil.

I forhold til børn, sårbare borgere og dem, der har høj risiko for at udvikle for eksempel stressbetingede lidelser, er det vigtigt, at der er attraktive grønne områder i nærheden af institutioner og behandlingsmiljøer. Der er desuden behov for et kompetenceløft af fagpersonalet, der arbejder med forebyggelse og sundhedsfremme, så de kan inddrage natur og friluftsliv til gavn for borgerne.

Politisk opbakning er af vital betydning, og derfor bør Miljøministeriet og Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse i deres samarbejde sætte mere fokus på området, så naturen og friluftslivet får mulighed for at spille en større rolle, når kommunerne iværksætter forebyggende og sundhedsfremmende indsatser.

PÅ HVILKE OMRÅDER KAN VI BLIVE KLOGERE?

- **Sundhedsøkonomi: Med udgangspunkt i nuværende viden om friluftslivets sundhedseffekter skal der laves en analyse af betydningen for sundhedsøkonomien.**
- **Design af grønne områder: Hvilken betydning har udformningen af et grønt område for sundheden?**
- **Friluftsliv og rehabilitering: I dag er der behandlingsprogrammer målrettet stressramte. Der er behov for udvikling af nye programmer målrettet andre målgrupper og vurdering af effekterne.**
- **Effekt af sundhedsfremmende initiativer: Hvordan sikres den nødvendige opbakning og opfølgning på konkrete projekter hos de pågældende målgrupper og behandlere?**
- **Naturfremmede borgere: Hvorfor kommer "naturfremmede" ikke ud i naturen – hvordan kan de motiveres? Opnås der en sundhedseffekt?**
- **Best practice: Alle projekter bør evalueres systematisk. Arbejdsgange bør etableres og understøttes, og eksisterende og ny viden og erfaringer fra forskning skal præsenteres på en lettilgængelig måde.**

NETVÆRKETS IDÉER

Helseskove afhjælper stress

Der skal designes og anlægges skov og naturarealer (såkaldte helseskove), der fremmer den mentale folkesundhed og forebygger dårligt mentalt helbred. Disse helseskove skal være baseret på forskning indenfor Health Design, oplevelsesværdier, præferencer og aktiviteter. Områderne skal studeres og evalueres. Der skal foretages målinger af de fysiologiske effekter af at være i en helseskov sammenlignet med effekterne af at være i et bymiljø. Der bør desuden foretages en kvalitativ undersøgelse, hvor der spørges ind til specifikke kvaliteter og designløsninger. Undersøgelsen skal samtidig afdække effekten af om helseskove har en stressreducerende indflydelse, og om oplevelsesværdierne har betydning for mental restitution.

Folkehaver fremmer sundheden

Der kan anlægges sundhedsfremmende folkehaver, der giver borgerne mulighed for ganske gratis at søge styrke i et stressreducerende og naturligt miljø. Erfaringer fra teraphaver i Alnarp i Sverige og i Hørsholm danner baggrund for indretning af de grønne oaser. Haverne skal øge borgernes sundhed og livskvalitet og være ramme for mentalt velvære, haveaktiviteter, motion, workshops samt foredrag om natur og sundhed. De kan desuden fungere som demonstrationshaver, der inspirerer til udvikling af lignende haver.

Gode værktøjer gør vidensdeling nemmere

I mange kommuner gennemføres der projekter, hvor naturen benyttes i forebyggende eller behandlende indsatser for forskellige borger- og patientgrupper. Der genereres dermed en masse viden og erfaringer, som ikke altid bliver indsamlet, fordi der ofte ikke sker en systematisk eller sammenlignelig evaluering af effekten af indsatsen. Der er et stort potentiale i at få samlet, vurderet og formidlet viden, så vi kan få mere gavn af den. Det foreslås, at der udformes lettilgængelige evalueringsværktøjer og etableres en platform for eksempel informationsportalen Nature & Human, hvor evalueringerne samles og formidles.

Portal samler viden om sundhed og natur

Den kommende portal Nature & Human Health skal indsamle og dele viden, evidens og erfaringer fra forskning og praksis vedrørende synergi mellem natur og sundhed. Enhver, der ønsker at dele ikke-kommerciel information om forskning eller praksis inden for natur og sundhed, kan udfylde et ansøgningsskema. De delte oplysninger dækker emner relateret til sundhedsfremme, sygdomsforebyggelse og behandling af sygdomme. Portalen kan forhåbentligt inspirere, motivere og åbne op for mere samarbejde på tværs af fag og føre til bedre og nye måder at bruge og inkludere naturen på.

Haveterapi forebygger stress

Jo tidligere stressbehandlingen begynder, desto hurtigere virker den, og desto mindre bliver skadevirkningerne og omkostningerne.

Det foreslås, at der laves stressforebyggende kurser i eksempelvis terapihaven Nacadia, som er rettet mod arbejdsdygtige voksne, der er i risiko for at blive sygemeldte på grund af stressrelaterede sygdomme. Projektet SHARP (Stressforebyggende HaveteRaPi) vil generere viden om effekten af naturens stressforebyggende stimuli og stressforebyggende aktiviteter i naturen samt lede til retningslinjer målrettet gruppen af arbejdsdygtige mennesker, der er i risiko for at blive ramt af stress.

Fra råstofgrav til kælkebakke

Færdiggravede råstofgrave kan reetableres til nye naturområder med offentlig adgang og mulighed for at udvikling af friluft aktiviteter. Det kan være som amfiscene, skydebane, ridespor eller kælkebakke. Der kan nedsættes en reetableringsgruppe med repræsentanter for foreninger, borgergrupper, lodsejere og kommune, der - inden området er færdiggravet - udvikler et projekt, der passer til de lokale forhold. Dermed kan reetableringen ske hensigtsmæssigt i forhold til den fremtidige anvendelse.

Omlæg arbejdsveje til stier

I forbindelse med større sporarbejde og sporudvidelser foretaget af Banedanmark skal der laves anlægsveje og arbejdsveje langs sporene. Når sporarbejdet er afsluttet, skal naturarealerne langs sporene reetableres. Det er kostbart, da der skal fjernes eksempelvis meget grus. Desuden skal lodsejerne ofte kompenseres. Mange penge kan spares, hvis arbejdsvejene omdannes til permanente stier, der kan anvendes af cyklister, der kun skal frem og tilbage mellem få stationer. De nye veje

langs sporene kan også bruges til motion, ridning, rekreation, naturlegepladser eller naturformidling. Det er en billig og nem måde at få lavet et omfattende og rekreativt stisystem til gavn for både borgere og turister.

Stier gør dig klog og sund

Der bør udvikles motions- og læringsstier, der er særlig attraktive for skoler, men også interessante for andre borgere. Formålet er at give især skolerne gode muligheder for at rykke undervisningen udenfor - særligt i områder, hvor der ikke er grønne områder inden for skolens umiddelbare rækkevidde. Stierne skal ligge tæt ved skolerne og kan etableres på eksisterende stisystemer. Langs stierne laves forskellige aktiviteter, oplevelsesrum eller information, der tager udgangspunkt i motion, natur, kultur eller udeskole.

Små stier skal have en renæssance

Stiforbindelserne i landskabet er stort set forsvundet og gør det svært at være tæt på naturen og fysisk aktiv. Mange markveje og stier er pløjet op, og landskabet gennemskæres af jernbaner og større veje med stadig færre muligheder for passage. På landet er der ofte hverken fortovej, cykelsti, rabat, ridespor eller andre muligheder for at komme væk fra kørebanen. Derfor bør der planlægges og skabes en sammenhængende infrastruktur for de bløde trafikanter som gående, løbere, cyklister, ryttere og skiløbere med henblik på sund og sikker transport samt naturoplevelser, afstresning, motion og rekreative muligheder. De eksisterende lange regionale ruter er udmærkede, men vil blive

væsentligt bedre, hvis de suppleres med tursløjfer og direkte forbindelse til de steder, hvor folk færdes i hverdagen.

Plejhjems grønne oaser skal udnyttes bedre

Mange plejecentre, plejehjem og beskyttede boliger har i dag grønne områder tilknyttet, der ofte ikke er specielt interessante rent naturmæssigt. Disse områder kan udnyttes langt bedre til glæde for de ældre og for andre i lokalområdet.Besøg og bevægelse i inspirerende grønne områder vil kunne aktivere de ældres fysiske, psykiske og mentale tilstand og give dem større livskvalitet. Grønne haver til ældre kan nemt indrettes på en inspirerende måde, hvor de understøtter de daglige rutiner som for eksempel genoptræning og spisning, men haverne kan også indbyde til aktiviteter til glæde for de ældre og besøgende. De mest fysisk stærke ældre kan inddrages i pasningen af haven, hvilket vil give dem mere indhold i hverdagen og motion.

Udforsk samarbejdsformer mellem lodsejere og kommuner

I Kærehave-projektet ved Ringsted har kommunen indgået en samarbejdsaftale med en lodsejer om borgernes udvidede brug af den bynære skov. For at undersøge forskellige modeller for, hvordan lodsejere, kommuner og brugere andre steder kan samarbejde om at skabe bedre muligheder for friluftsliv, afprøves tre projekter, hvor såvel indhold, samarbejdspartnere, brugergrupper, finansiering og placering varieres. Efterfølgende udformes et inspirationskatalog, der beskriver, hvilke erfaringer man har gjort sig i de tre projekter. Projekterne kan omhandle bynær skov, golfbaner eller andre naturområder.

Naturintrokursus

En gruppe danskere kommer aldrig eller sjældent i naturen, og det kan skyldes, at de aldrig rigtigt har prøvet det, og derfor føler de sig usikre. Projektforløb kan afholdes, hvor forskellige målgrupper, der ikke bruger naturen, over et antal gange introduceres

for naturoplevelser. Oplevelsesturene skal have forskelligt indhold tilpasset målgruppen med henblik på at skabe et mere tæt forhold til natur. Målgrupperne kan være ældre, børn, unge eller familier. Forløbene skal evalueres for effekt på kort og langt sigt i forhold til deltagernes oplevede motivation, reelle brug af naturen samt deres sundhed og livskvalitet.

Mobiltelefonen formidler grønne tilbud

En moderne mobiltelefonbåren formidling af naturtilbud og oplevelsesmuligheder kan udvikles, så danskerne i langt højere grad end i dag bliver gjort opmærksom på de oplevelser, der er derude. En app kan udvikles til dette formål. App'en skal være enkel og attraktiv at bruge og rettet mod mange forskellige målgrupper. App'en skal være intelligent og kunne give brugerne forslag i forhold til de tidligere valg, som brugeren har truffet. Det anbefales, at man ikke opbygger en ny database, der skal samle alle data, men producerer en app, der samler data fra eksisterende databaser såsom udinaturen.dk og turistdata.

Rygestopkurser - 100 % ren luft

I Vordingborg Kommune har man med stor succes gennemført rygestopkurser i naturen, der er effektive. Lignende kurser kan afholdes som forskningsprojekter sammen med Kræftens Bekæmpelse og lignende samarbejdspartner. Der skal være fokus på validering af erfaringerne, men også på hvilke delelementer der bedst understøtter effekten. Er det naturoplevelsen, der skaber effekten, eller er det motiverende at stoppe med at ryge, fordi der skabes motivation gennem socialt samvær eller sanseoplevelser i naturen?

Det kan være en fordel at etablere samarbejde på tværs af flere kommuner, da man så opnår et større datagrundlag.

Naturvejledere giver sundheden en hånd

Kommunerne spiller en nøglerolle i forebyggelsesindsatsen. For at understøtte kommunerne i at give borgerne gode muligheder for at være fysisk aktive gennem hele livet har Sundhedsstyrelsen udarbejdet forebyggelsespakke om fysisk aktivitet med anbefalinger til indsatser. Flere kommuner har i forbindelse med forebyggelsesindsatserne inddraget en naturvejleder i tilrette læggelsen af en række konkrete indsatser. Formålet har været at afsøge, hvordan naturen kan understøtte de sundhedsfaglige indsatser og for eksempel bruge naturen som ramme for bevægelse og samtaler. Disse tiltag har vist sig at give en bedre effekt end hidtidig praksis. De fine resultater bør efterprøves for eksempel ved at gennemføre tre til fem parallelle forløb i lige så mange kommuner, hvor der med udgangspunkt i de gode erfaringer iværksættes et samarbejde imellem en naturvejleder, kommunens sundhedsforvaltning og andre aktører.

Personale og frivillige skal se grønne muligheder

Erfaringer fra en række pilotkursusforløb udviklet og afholdt af Nina B. Schriver, movementum og Eva Skytte, Dansk Skovforening viser, at det kræver et længere kompetenceudviklingsforløb at lære at se og anvende naturens muligheder. Det foreslås, at der afholdes kompetenceudviklingsforløb for kommunalt fagpersonale

og frivillige, der arbejder direkte eller indirekte med borgere i naturen. Formålet med kurset er, at deltagerne lærer at bruge naturen med afsæt i deres faglighed og de borgere, de arbejder med.

Friluftsliv skal integrere flygtninge

Mange flygtninge i danske kommuner har behov for social og faglig støtte samt kontakt og introduktion til det samfund, de lever i. Ved at lave aktiviteter sammen i naturen er der basis for socialt samvær og kulturel kompetenceudveksling i trygge rammer. Aktiviteter kan foregå som et tværfagligt samarbejde mellem integrationsråd, arbejdsmarkedsteam, sundhedsafdeling, social afdeling og frivillige. En sådan indsats vil gøre det lettere for flygtninge at kunne tage aktiv del i samfundet og nemmere blive integreret.

Børn og unge skal tættere på naturen

Børn og unge skal opleve naturen i højere grad, end de gør i dag. Derfor skal der etableres mere bynær natur, haver, parker og grønne oplevelsesinspirerede stier, der forbinder boliger og institutioner med naturen. Alle børnehavebørn og skolebørn bør have adgang til naturarealer i dagligdagen. Det kan også ske i udeskolen. Natur og grønne områder skal tænkes ind på legepladsen og i skolegården samt i de nærliggende områder. Undervisningen kan styrkes med obligatoriske moduler i lærer- og pædagoguddannelsen med fokus på natur og friluftsliv. Naturcentrene kan udbygges med nye aktiviteter, som formidles af naturvejledere, frilftsvejledere og frivillige.

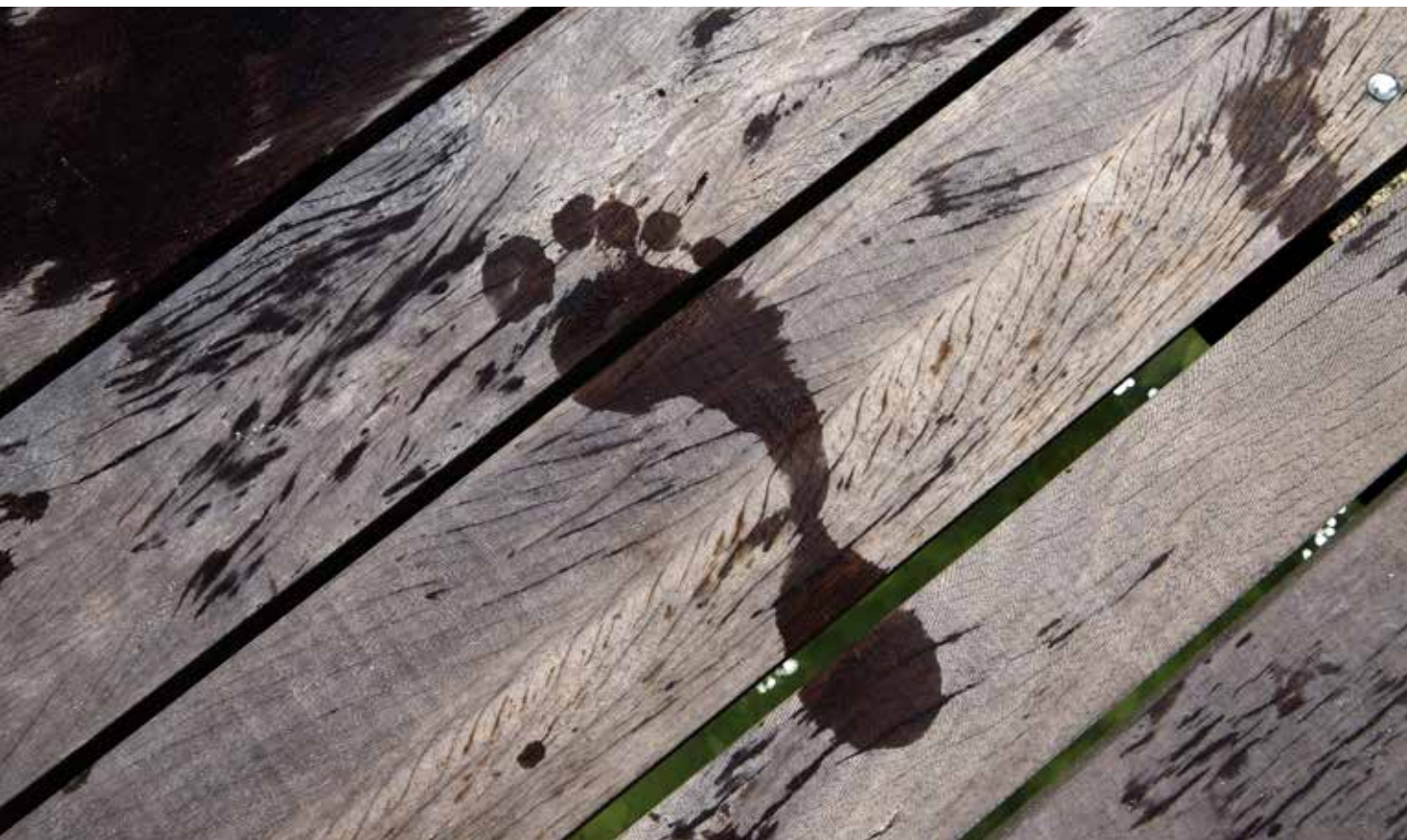

Pejlemærket: **Friluftsliv skaber vækst og arbejdspladser**

Naturoplevelser og friluftsliv kan være afsæt for iværksætteri og nye arbejdspladser.

Muligheden for at komme ud i naturen for at røre sig eller for at få særlige naturoplevelser er i høj kurs. Det har flere iværksættere set, og de har skabt initiativer med afsæt i friluftsliv og natur, hvor nye arbejdspladser følger med. Mødre med barnevogne bliver til motionsforeningen 'PushyMums', der ruller gennem københavnske parker, surfere fra hele verden sætter surfboardet i sandet ved 'Cold Hawaii' i Klitmøller ved Vesterhavet, og turister kommer til Vadehavet for at se 'sort sol'.

Når ildsjæle sætter handling bag tanken, kan det skabe vækst og velfærd for hele samfundet. Det skal vi bakke op om, og vi skal blive bedre til at udvikle og bruge det potentiale, som friluftsliv og naturoplevelser giver for at skabe arbejdspladser og turisme.

Lystfiskeri, svampeplukning, sejlad, surfing og fuglekikkeri er blot nogle af de mange aktiviteter, som turister, der besøger Danmark, kaster sig over. Faktisk viser undersøgelser, at mere end 80 procent af de turister, der holder ferie i Danmark, har naturen som det vigtigste enkeltmotiv for at være turist i Danmark.

Naturen og friluftslivet skaber på den måde allerede i dag tusindvis af arbejdspladser, men friluftslivet kan være afsæt for endnu mere iværksætteri - særligt i turismeerhvervet. Danmark har på en række friluftsområder et produkt i europæisk topklasse, men vi er ofte for dårlige til at udvikle og pakke disse aktiviteter og oplevelser til attraktive ferietilbud, som turisterne kan tilbydes.

Cykelturisme i Danmark kunne være en blomstrende forretning. Men informationen om muligheder og tilbud til cyklister halter. Derfor bør der arbejdes på at opdatere den digitale information om cykelruter, og der bør udfærdiges information på dansk, tysk, engelsk, polsk og andre fremmedsprog. Hvis der oprettes et landsdækkende Center for Cykelturisme, kan det skabe bedre oplevelser for turisterne og bedre mulighed for erhvervsindtjening.

Lystfiskere skal på ferie i Danmark

Lystfiskeri er et andet område, som turismeerhvervet ikke rigtigt har fået øjnene op for. Og der er i dag meget få turismevirksomheder, der har faciliteter målrettet lystfiskere. I lande som Sverige, Norge, Skotland og Canada er der hundredvis af tilbud, rejser og naturoplevelser, som målrettes lystfiskere.

Mad og natur går fint i spænd

Fødevarer og naturens spisekammer kan tiltrække mange forskellige målgrupper, som har en særlig interesse for mad og naturens produkter. Dansk gastronomi (kendt fra det nye nordiske køkken) er i høj grad kommet på det gastronomiske verdenskort.

De mere kommercielle og meget kendte udbydere af madvarer og gastronomi er nemme at finde frem til på internettet og andre sociale medier. Men der er plads til forbedringer i forhold til de mindre udbydere blandt dem, som også tilbyder naturoplevelser. Der er et stort udviklingspotentiale i forhold til disse udbydere, og der bør i højere grad fokuseres på friluftsk aktiviteter, hvor man skyder, indsamler eller finder ingredienser, som efterfølgende tilberedes.

Et udvidet samarbejde mellem restaurationsbranchen, lodsejere og friluftslivsbranchen vil kunne skabe stor synergi på dette område. I forhold til friluftsevents er det også vigtigt med dialog og samarbejde med private, der ejer arealer, hvor friluftslivet skal finde sted.

Events og natur i international klasse

Danmark kan bryste sig af en række særlige naturområder i international klasse såsom verdensarvsstederne og de danske nationalparker. Man kan godt finde gode beskrivelser af dem på internettet, men beskrivelserne er spredte, og man er meget langt fra at kunne planlægge og booke sin rejse ved at besøge én hjemmeside. Potentialet er derfor til stede for at udvikle en samlet digital platform.

Der afholdes friluftsevents overalt i Danmark. Men der er stadig plads til at udvikle nye typer af oplevelser. Hvis der skal tiltrækkes flere internationale events til Danmark, kræver det mere samarbejde på nationalt plan og mellem ministerier, foreninger og organisationer. Det foreslås, at der vedtages en national eventstrategi, der kan styrke og samle indsatserne på eventområdet.

Og som for de foranævnte emner er dialog og samarbejde med lodsejeren, der har arealer, hvor friluftslivet kan finde sted, også her en vigtig faktor for at skabe vækst og arbejdspladser.

Netværket vurderer, at blandt dets idéer, er de letteste at realisere: "Gør Danmark til et cykelistparadis", "Ban vejen for oplevelser på mountainbike", "Forkæl lystfiskere med nye faciliteter", "Dykkertur i havnen", "Ansigtsløftning til kystferiesteder", "Netværk skal styrke friluftsentusiasters iværksætteri", "Pakketilbud skal booste salg af friluftsfier", "Friluftsevents skal strømme til Danmark" og "Turister skal valfarte til nationalparker".

PÅ HVILKE OMRÅDER KAN VI BLIVE KLOGERE?

- **Friluftsliv og samfundsøkonomi: Analyse af friluftslivets effekter på nationaløkonomien – herunder arbejdspladser.**
- **Værdi af branding: Hvilken økonomisk betydning har friluftsk aktiviteter og turisme for et område, der udpeges og brandes som nationalpark, naturpark eller lignende?**
- **Friluftsliv og branding: Hvordan kan friluftslivet være med til at synliggøre og markedsføre f.eks. en kommune i dens bestræbelser på at tiltrække nye virksomheder og borgere?**
- **Turister: Det bør undersøges, hvad udenlandske turister sætter pris på i forbindelse med besøg i den danske natur.**
- **Betaling for friluftsliv: Hvilke aktiviteter kan give et erhvervsøkonomisk udkomme, og hvilke positive og negative betydninger kan det have for selve friluftslivet - herunder belysning af forskellige betalingsformer?**

NETVÆRKETS IDÉER

Gør Danmark til cyklist-paradis

Danmark har omkring 12.000 kilometer afmærket cykelrutenet, men alligevel er vi ikke med i kredsen af førende destinationer for cykelturisme i Europa. Det skyldes blandt andet, at rutenettet er mangelfuldt vedligeholdet, og at der ikke er færdigpakkede cykelferietilbud nok. Endelig er der ikke et digitalt produkt på internettet, som turisterne kan benytte til at planlægge og booke deres cykelferie i Danmark. Via en samordnet fælles indsats styret af Transportministeriets kommende nationale cykelstrategi, Miljøministeriets nationale friluftspolitik og Regeringens Vækstplan for Turisme og Oplevelsesøkonomi kan der skabes en relativt hurtig vækst i cykelturismen.

Ban vejen for oplevelser på mountainbike

Danmark har en række mountainbikebaner, der allerede nu kan udvikles og markedsføres som attraktive feriepakker i samarbejde med turismeerhvervet. Der er dog potentiale til at lave 200 nye mountainbikebaner i både offentligt og privat regi i de kommende år. Baner på privatejede arealer kan etableres som betalingsbaner. I den forbindelse er der behov for en vidensafklaring i forhold til mulige forretningsmodeller, markedsføring og krav til banekvaliteten. Mountainbikebaner kan endvidere medvirke til at zonere trafikken og friholde sårbare områder fra mountainbikekørsel. En målrettet udvikling af produktpakker og en digital platform for effektiv markedsføring og booking bør etableres fra starten.

Nyt center sætter Danmark på cykelturisters verdenskort

Med den stigende interesse for cykelferier, Danmarks mange cykelruter og vores gode image som cykelland, bør der satses på cykelturisme – herunder også mountainbiking. Nogle af de mest attraktive ruter vælges ud, klargøres, pakkes sammen i attraktive turforslag og sælges gennem en målrettet markedsføringskampagne. Denne idé ligger allerede til grund for det EU-støttede "Panorama-projekt," men projektet udløber i 2014 og fokuserer kun på to nationale cykelruter. Det foreslås, at der dannes et Nationalt Center for Cykelturisme, der med udgangspunkt i ovennævnte projekts erfaringer arbejder videre med prioritering af, hvilke nationale og regionale ruter der skal fokuseres på i fremtiden.

Forkæl lystfiskere med nye faciliteter

Danmark har over 7.000 kilometer kystlinje og i international målestok har vi et attraktivt havørredfiskeri. Fynske kommuner har igennem projektet "Havørred Fyn" i mange år gennemført vandpleje og yngeludsætning med henblik på at kunne udvikle en lønsom lystfiskerturisme. Der kan med fordel udvikles 25-50 udvalgte lystfiskerområder ved de danske kyster, hvor der kan etableres særligt gode faciliteter for lystfiskeri, og hvor kystnært fiskeri med garn og ruser ikke er tilladt. Lystfiskerperler som disse vil give mulighed for udvikling af attraktive ferietilbud i samarbejde med turismeerhvervet og i samspil med effektiv markedsføring og bookingfaciliteter.

Dykkertur i havnen

Danmark har i mange år været en populær destination for dyrkelse af alle former for maritime aktiviteter såsom bådsejls, kano og kajak, surfing, snorkling og dykning. Denne styrkeposition kan udbygges yderligere ved anlæg af lokale maritime aktivitetscentre blandt andet i tilknytning til eksisterende havne, hvor man kan tilbyde særligt gode muligheder og faciliteter for at dyrke bestemte maritime aktiviteter. Etablering af sådanne lokale centre giver igen mulighed for udvikling af feriepakker i samarbejde med det lokale turismeerhverv. Disse maritime oplevelsesmuligheder kan desuden styrkes gennem anlæg af maritime støttefaciliteter såsom shelters, snorkelstier, kunstige rev og vaskepladser til udstyr.

Ansigtssløftning til kystferiesteder

Kystturismen udgør over halvdelen af al turisme i Danmark. Men de senere år har området været ramt af tilbagegang. For at give turisterne en bedre grund til at besøge de danske kystbyer er det nødvendigt målrettet at løfte kvaliteten på tilbuddene, så de matcher turisternes oplevelse af det generelle danske prisniveau. Det foreslås, at der etableres dedikerede friluftsskiveområder i en række af de særlige feriesteder, som er udpeget af Videncenter for Kystturisme. Inden for den gældende lovgivning skal disse friluftsskiveområder på systematisk vis danne fokus for etablering af aktiviteter med henblik på at servicere turister og lokale brugere af strandområderne.

Netværk skal styrke friluftsentusiasters iværksætteri

Som friluftsskive kan det være rart at tjene penge på sin hobby og måske endda leve af den. Men det kan være svært at få det til at hænge sammen, når man er nystartet i branchen. Oprettelsen af netværk for iværksættere inden for friluftsskive vil fremme iværksætteriet på nationalt plan. Iværksætternetværk kan blandt andet give mulighed for faglig sparring, udveksling af viden om regler for naturen og turarrangører samt udlån af it-udstyr og systemer. Dette kan medvirke til et øget samarbejde om at sammensætte nogle gode og attraktive pakker til turisterne. Netværkene kan med fordel udvikle og etablere en kommerciel pendant til Friluftsrådets grejbanker - altså en fælles grejpulje, der giver nemmere adgang til udstyr.

Pakketilbud skal booste salg af friluftsskiveferier

Der kan realiseres yderligere vækst- og jobpotentiale gennem en målrettet samling

af tilbud på eksempelvis cykelferier, natur-safaris, kanoture og lystfiskerophold. Pakketilbud kan fremme en bedre kobling mellem tilbud inden for friluftsskive og tilbud om serviceydelser inden for transport, overnatning og bespisning. Denne indsats kan gøres til en prioriteret faciliteringsopgave for lokale turistchefer og turistorganisationer. Indsatsen kan tilrettelægges som et udviklingsprogram, hvor første skridt er programdesign med fastlæggelse af mål og elementer i programmet. Dette udviklingsprogram bør understøttes af etablering af en fælles digital platform.

Friluftsskiveevents skal strømme til Danmark

Udvikling af større internationale begivenheder og events på friluftsskiveområdet er et indlysende indsatsområde, hvor der kan skabes vækst. Spændende events udgør i stigende grad et selvstændigt rejsemotiv for mange turister, men events er også en god mulighed for friluftsskiveaktørerne til at præsentere deres interesser og aktiviteter for en bredere del af befolkningen. Et

eksempel på en friluftsevent kunne være "Havørredfestival i Danmark," hvor turistorganisationer og lystfiskerforeninger i samme uge indbyder til lystfiskerarrangementer med guider, overnatning og spiseoplevelser. Det bør være en målsætning, at Danmark har en friluftskalender, der året rundt er spækket med aktiviteter og events til turister og borgere.

Turister skal valfarte til nationalparker

De danske nationalparker skal udvikles til at være hovedcentre for friluftaktiviteter. Det bør være en integreret del af handleplanerne for de enkelte nationalparker, at der målrettet arbejdes med gode nationalpark-pakketilbud, så befolkningen og turister kan opleve nationalparkerne til fods, på cykel og til vands. Hvis man i Nationalpark Vadehavet hvert år får 100.000 gæster på nationalpark-pakkeferie af tre til fem dages varighed med overnatning, bespisning og aktiviteter, kan det skabe en samlet omsætning på 50-60 millioner kroner, hvoraf lokalområdet vil tjene størstedelen.

Klik ind på lystfiskerturisternes digitale bibel

Mange gode sportsfiskerlokalteter er stærkt underudviklede, men har et stort uudnyttet potentiale for at skabe vækst. De eksisterende tilbud skal løftes med en tilgængelig og større kombination af tilbud om turforslag, overnatning og tilkøb af ekstra service. Der bør udvikles en national, gratis portal med henblik på salg af naturoplevelser med fokus på sportsfiskeri, hvor man via samme sted kan købe blandt andet sin rejse, sit ophold og sine guider. Der etableres én port for både køber og sælger med dynamisk indhold til eksponering af de stedbundne ressourcer såsom fisk, natur og aktører.

Booking af maritime kystoplevelser skal have et løft

Maritime oplevelsestilbud langs kysterne er ikke udviklede i tilstrækkelig grad, men har et stort potentiale. Den moderne turist efterspørger oplevelser, og mange turister oplyser, at det er naturen og særligt kysterne,

der gør, at de vælger et ferieophold i Danmark. En målrettet udvikling, samlet formidling og booking af maritime oplevelsestilbud baseret på lokalområdets stedbundne potentiale kombineret med endagsture ind i landet skal profilere og brande kystområderne og skabe vækst i turismen. Danmark har et stort potentiale for at tilbyde oplevelsesrige miniferier, men det kræver, at det er nemt at finde og booke egnede produkter.

Gode ridestier skal tiltrække turister på hesteryg

Danmark har mange hesteejere, der bruger tid og penge på at dyrke deres interesse i ukendt terræn. Mange hesteejere er mobile og er vant til at transportere hestene rundt i landet til for eksempel stævner. Herudover har mange en interesse for heste og turridning. Mange steder er rytterne begrænset til at ride på offentlige veje og stier. Velanlagte ridestier skal derfor skabe eftertragtede udflugtsmål for hesteejere og øvrige hesteinteresserede. Stierne skal være interessante

oplevelsestilbud for turister. Stier og online-tjenester, der formidler ridekort og guider til stien, skal etableres og administreres af blandt andet lodsejere. Samtidig skal turist- og overnatningsvirk-somheder inddrages for at udvikle den rekreative infrastruktur.

National strategi skal øge væksten i danske havne

Danmark er en søfartsnation, og med de mange kilometer kystlinje og havne er der et godt fundament for en stærk sejlsports-turisme. Flere områder har mange sejler-overnatninger på årsplan. Men udfordringen er, at sejlerne ikke bruger særligt mange penge udover havnelejen. En national strategi for udviklingen af sejlsportsturismen i Danmark skal skaffe flere kunder til de danske havne og desuden sikre merom-sætning i både havne, øvrige turisterhverv og næringsliv som følge af et øget udbud af salgbare oplevelser og serviceprodukter. Strategien skal lægge grunden til et styrket samarbejde i relevante organisationer til udvikling af sejlerprodukter og til fælles markedsføring.

Naturens spisekammer skal lokke turister til Danmark

De mange muligheder for at nyde naturens spisekammer skal commercialiseres, hvis der skal skabes nye arbejdspladser. Alle turister bruger en betydelig del af deres tid og penge på køb, tilberedning og indtagelse af mad. Det nye nordiske køkken, eksklusive restauranter og tv-udsendelser om mad i og fra naturen har banet vejen og giver mulighed for at kapitalisere bredere på fødevareoplevelser. Det skal derfor gøres

mere synligt, hvordan og hvor turister og lokale kan smage og bruge naturens spisekammer. Der skal udvikles videre på konkrete smagsoplevelser i naturen, hvor lokale og regionale fødevarer kobles til oplevelser, og der skal udvikles aktiviteter, hvor turisterne selv er med til at indsamle og nedlægge aftensmaden til havs og på land.

Særlige naturområder skal markedsføres bedre

Danmark har en vifte af særlige naturom-råder i international klasse såsom verdens-arvstederne, nationalparkerne og Margue-ritruten. Fælles for de tre er, at de ikke markedsføres i tæt sammenhæng med de omkringliggende områders oplevelser og serviceinfrastruktur i særligt stort omfang - og slet ikke i national sammenhæng. Mange turister vil formentligt gerne betale ekstra for at opleve disse naturområder på en mere velformidlet måde end ved bare selv at rejse rundt. Der er derfor et stort oplevelses- og omsætningsmæssigt potentiale i at få formidlet lokaliteternes mange oplevelsesmuligheder, få dem samlet i pakker, gjort klar til booking og markedsført.

Friluftss- og sportsevents skal brande Danmark internationalt

Der bør arbejdes på at afvikle flere nationale og internationale friluftss- og sportsevents i såvel byer som på landet. Begivenhederne kan være med til at brande Danmark i udlandet og skabe gode oplevelser for både danskere og turister. Samtidig skabes der vækst og

arbejdspladser. Friluftsevents åbner samtidig danskere og turisters øjne for de naturmæssige værdier, der findes i Danmark. Samtidig er for eksempel sports-events med til at forbedre sundhed hos deltagerne, og det skaber opmærksomhed omkring de positive fordele ved at dyrke motion i det fri.

Pejlemærket: **Vores byer skal indbyde til friluftsliv**

Vi skal skabe spændende og attraktive byer, hvor der er plads til friluftsliv.

De fleste danskere bor i byerne, og de bliver hele tiden flere. Derfor skal vores gader, pladser og parker indbyde til friluftsliv og give frirum i hverdagen. Her kan man gå en tur, lege og motionere og opleve, at friluftsliv ikke kun behøver foregå i skoven eller ved stranden.

Vi skal gøre byrummet til et aktivt rum, der inviterer til udfoldelse og oplevelser der, hvor man er til daglig.

Det er vigtigt, at alle byens udearealer indeholder muligheder for friluftsliv. Et parkeringsareal skal ikke kun være forbeholdt biler, for om aftenen kan det måske være en basketball-bane, hvor børn og unge kan brænde energi af. Og den lokale park behøver ikke ligne en prydhave, for den kan også bruges til dyrkning af gulerødder, spinat og blomkål. På den måde bliver det også en større oplevelse at gå en tur i parken.

Friluft aktiviteter på grønne stier og i de fortrinsvis grå byrum bør være lettilgængelige for alle. Men i mange byer er der ikke adgang til den omkringliggende natur. Der bør derfor være et mål om, at der maksimalt må være 300 meter fra bolig til et byrum med muligheder for friluftsliv. I den sammenhæng er det også værd at benytte lysætning til at udvide åbningstiden i de grønne byrum. Som udgangspunkt bør hvert enkelt byrum kunne tilbyde mange forskellige slags aktiviteter. Det er oplagt også at bruge naturens kvaliteter som led i arbejdsdagen, så både møder og frokostpauser kan foregå i et grønt område tæt ved arbejdspladsen.

Hverdagens friluft aktiviteter og omgivelser skal udformes, så de i videst muligt omfang kan anvendes af alle mennesker. Fysisk tilgængelighed og universelt design skal derfor tænkes ind fra begyndelsen. Og der er information, formidling og skiltning særlig vigtigt, for det er med til at gøre det nemt og overskueligt for friluftslivets brugere. Kommunikationen kan udvikles på både gadeplan og på de digitale platforme.

Byens frirum skal være en ramme, hvor der er plads til alle slags møder mellem mennesker. Det er godt for demokratiet og kan være med til at stimulere til synergi mellem forskelligheder. Friluft aktiviteter i byen skal også med ind i kommunernes budgetter, ligesom det et tilfældet med haler og svømmehaller. Det er helt centralt, at friluft brugerne bliver inddraget, når nye elementer skal udvikles i byens friluftsliv, så borgerne får ejerskab og lyst til at bruge faciliteterne.

Når byrum renoveres og udvikles bør man tænke over, hvordan de grønne, blå, grå og hvide (snedækkede) arealer til friluft aktiviteter og andre aktiviteter kan indrettes, så der skabes sanselige og æstetiske oplevelser til glæde for mange forskellige grupper. Placeringen af mere larmende friluft aktiviteter skal placeres, så de harmonerer med de aktiviteter, der kræver ro i byrummet.

Når man skaber nye typer friluftstilbud og aktiviteter, kan det være nødvendigt med åbne arrangementer og få tilknyttet en igangsætter eller lokale foreninger, der kan hjælpe med at formidle og informere om tilbuddet.

Gør plads til hverdagens friluftsliv

I byerne bør der være krav om forholdet mellem bebyggelse og friareal for at sikre gode muligheder for friluftsliv. Det er ikke kun et spørgsmål om livskvalitet for borgerne. Det betaler sig også for investorerne, for adgang til rekreative byrum og friluftsliv giver en ejendom merværdi.

Der kan også arbejdes videre med at skærpe planloven og bygningsreglementet i forhold til at stille krav til det bebyggede areal og friarealet. Krav til bebyggelsers omkringliggende areal kendes i dag i forhold til, hvor meget parkeringsareal der skal være ved ny bebyggelse og byrenovering. Der bør ses på muligheder for at dispensere eller fravige fra kravet om parkeringsareal, så det bliver muligt at udvikle bilfrie områder i byen.

Det bør undersøges, hvordan man kan sikre de eksisterende grønne friarealer i byerne. Disse kan tænkes sammen med en udvikling af grønne korridorer i byen. Der bør også tænkes i mere fleksible lokalplaner, hvor der er plads til, at friluftslivet kan vokse og udvikles alt efter, hvordan faciliteterne anvendes.

Det er vigtigt, at byerne arbejder ud fra fælles retningslinjer. Derfor vil det være oplagt, at friluftsliv tænkes ind som et centralt parameter i vurderingerne af bæredygtighed i forhold til byggeri og byområder inden for eksempelvis DGNB, Svane-mærket og The Nordic Built Charter. På langt sigt er det helt centralt at forbedre og udvikle flere friluftsmuligheder ved at arbejde med de idéer, der omhandler at skabe et nationalt net af grønne korridorer og at udvikle de blå byrum. Det kan være med til at sætte Danmark i front.

Netværkets idéer der er nemmest at realisere er: "Dyrk køkkenhaver i parken", "Åbent legerum med hjul under fødderne", "Forhindrengsbaner - også for dit kæledyr" og "Fang aftensmaden i haven".

PÅ HVILKE OMRÅDER KAN VI BLIVE KLOGERE?

- **Friluftsliv og faciliteter: Hvad betyder forskellige faciliteter i byen - såvel som udenfor - for blandt andet omfanget og kvaliteten af friluftslivet - og hvordan udformes og placeres de mest hensigtsmæssigt?**
- **Grønne områder og rekreativ infrastruktur i byerne: Hvilke friluftsmuligheder finder man i byerne, og hvad er omfanget og kvaliteten af grønne områder og den rekreative infrastruktur i forhold til friluftsliv?**

NETVÆRKETS IDÉER

Broer og bakker skaber grønt flow i byen

Hvorfor ikke forene bylivet med naturen ved at bygge grønne broer, bakker og tunneller i de større byer? På den måde kan der laves sammenhænge, som er vigtige for et grønt 'transportflow', og så får borgerne desuden mulighed for at se byen lidt fra toppen. Over vejene kan der bygges overdækkede kunstige bakker, og på toppen af dem kan der anlægges grønne parker. Hvis vejen ligger højt, kan en underføring være løsningen. For at undgå tunneleffekten - og for at gøre disse underføringer attraktive at færdes i - bør de være brede, og skråningsanlæggene skal have en svag hældning. Lysskakter skal sørge for, at dagslyset kommer ned i tunnelen, og planter kan gro.

Bring de grønne boulevarder tilbage

Byernes indfaldsveje og større veje er præget af, at trafikken er steget og vejene er udvidet markant de seneste årtier. Det har haft den kedelige virkning, at mange forhaver og smukke boulevarder med træer er forsvundet. Gaderne går fra husfacade til husfacade. For at skabe en grønnere by foreslås det, at byernes veje og gader får en grøn make-over med bredere boulevarder med plads til store træer, bløde trafikanter og det friluftsliv, der kan dyrkes i de grønne rabatter. Nye veje skal anlægges ud fra principper, der tilgodeser de grønne boulevarders kvaliteter.

Nationalt netværk af grønne korridorer

Et nationalt netværk af grønne korridorer i alle de største danske byer skal være en integreret del af kommuneplanlægningen og lokalplaner. De grønne korridorer kan have en række forskellige funktioner, forløb og omfang alt afhængigt af det specifikke

sted, de placeres. De skal indeholde muligheder for motion, leg, oplevelse og transport, og de skal kunne betjene mange forskellige brugergrupper. Det er oplagt at tænke i specifikke børnekorridorer, der beskytter dem, der er mest sårbare i trafikken. Korridorerne skal forbinde parker, motions-, oplevelses- og legesteder i byen, og de kan bruges i hverdagsfriluftslivet ved at sørge for en aktiv og sikker transport gennem byen. En national politisk satsning på et grønt netværk vil være et godt kort i markedsføringen af Danmark som et af verdens bedste og grønneste lande.

Vejvisning til naturen skal være brugervenlig

Det skal være nemt, overskueligt og inspirerende at dyrke friluftslivet. Derfor bør detaljerede oplysninger om alle friluftsmuligheder i Danmark samles ét sted for at gøre det nemt for både borgere og turister at finde relevant information. Dette brugervenlige friluftsunivers formidles via forskellige typer af platforme,

der alle skal være let tilgængelige for friluftsbrygerne. Det kan dreje sig om hjemmesider, mobiltelefoner, apps, informationstavler, skilte og trykte foldere. Portalen kan også anvendes til markedsføring af turisme, sundhed og livskvalitet.

Ny park skal give adgang for alle

Hvorfor ikke forsøge at skabe verdens mest tilgængelige park? Parken skal vise, hvordan man kan indrette nye og tilgængelige former for byrum med aktiviteter, oplevelser og læring om naturen og hinanden. Alle skal kunne føle sig velkomne, og byrummet skal være et sted, der hjælper med til at skabe nye fællesskaber. Der kan arbejdes såvel kreativt som teknisk med de tilgængelige løsninger, aktiviteter og oplevelser i parken. Der kan eksempelvis være fokus på ny informationsteknologi i forhold til kommunikation med brugere af parken med nedsat syn eller hørelse. Parken vil sætte nye standarder for inklusion og fællesskab. Der arbejdes i dag med netop dette koncept i Høje Tåstrup

(Handicaporganisationernes Hus), der er verdens mest tilgængelige kontorbygning.

Dyrk køkkenhaven i parken

Børn skal lære om biodiversitet, blomsterfrø, mirakler, fotosynteser, kompost, økologi og lilla gulerødder. Mange offentlige arealer, som i dag er store græsplæner, kunne omdannes til køkkenhaver og frugtlande. I de nye haver kan lokale dyrke råvarer og samtidig få gavn og glæde af fællesskabet midt i byen. Der kan anlægges haver i offentlige parker, gadehjørner og pladser i både forstadsbyer og større byer. I særligt velegnede parker kan man måske forsøge sig med indhegninger til høns, grise, får eller køer. Skolebørn, børnefamilier og ældre kan være med til at passe på haver og dyr, og nogle af de ressourcer, der bruges til græsslåning, kan i stedet for bruges til gartnere og naturvejledere, der hjælper borgerne med at udvikle deres haver og passe på dyrene.

Ryk mødet ud i den friske luft

Hvorfor sidde stille om et mødebord, hvis det samme resultat - eller et endnu bedre - kan opnås ved en frisk gåtur ude i det fri? Selv små mængder moderat motion har en positiv indvirkning på helbredet. Derfor bør man i erhvervs- og industriområder give mulighed for udendørsaktiviteter med eksempelvis udendørs møderum. Det vil udfordre den stillesiddende arbejdskultur og i stedet for give medarbejderne mulighed for en fysisk aktiv og mere stimulerende mødekultur. Pilotområder i Lautrupparken i Ballerup og i Nordic Synergy Park ved Kolding er allerede i gang.

Åbent legerum med hjul under fødderne

Tæt på boligområder kan der placeres en rulleskøjtebane i tilknytning til asfaltsystemer. Det vil give legerum til folk på rulleskøjter, rullerki og løbehjul. Banen og stisystemet skal fungere som et åbent rum. Selve banen kan være en flad bane uden forhindringer eller grave til tricks, hvor det er muligt at spille rulleskøjte-hockey, lege på

rulleskøjter eller danse rulleskøjtedans. Dele af banen kan være overdækket. Der kan være en cafe tilknyttet, hvor man lejer udstyr såsom rulleskøjter, løbehjul, rulleski og hockeystave og kan købe en forfriskning.

Forhindrebaner - også for dit kæledyr

Man kan konstruere to aktivitetsbaner, som kan bruges til sjove udfordringer eller konkurrencer mellem to personer eller hold. Banerne skal opbygges symmetrisk, så de er ens for begge holds deltagere. Disse symmetriske aktivitetsbaner kan også bruges af mennesker, der vil træne deres kæledyr, hvor banerne bruges til en slags heste- eller hundeagility. Tanken er, at forskellige målgrupper kan motiveres til motion via leg og konkurrence. Banerne kan eventuelt anlægges i forbindelse med eksisterende legepladser, motionsruter eller lignende.

Spær vejen af og slip legen fri

Ved at afspærre villavejen eller et stykke af gaden hen over en weekend, får børn, voksne og ældre mulighed for at få en friluftsoplevelse med deres naboer, som samtidig er med til at udvikle de sociale bånd. En mobil udstyrsbank vil kunne køre rundt i kommunen, og medarbejdere i kommunen kan opfordre borgeren til at tage del i disse vejinitiativer. Det afspærrede område kan bruges til street- og rulleaktiviteter, almindelig leg og boldspil på steder, hvor det normalt er den hårde trafik, der styrer. Arealer, der kun anvendes på særlige tidspunkter af døgnet for eksempel p-pladser, kan også anvendes. Idéen kan også bruges på uudnyttede byggegrunde.

Der findes konkrete erfaringer i Århus Kommune (vejforskning).

Byen er også smuk fra vandet

Danmark har en smuk og varieret kystlinje, spændende havnemiljøer og smukke vandløb og søer. Hvorfor ikke få mere friluftssaktivitet ind i de blå byrum og skabe nye rekreative blå sammenhænge, der strækker sig fra byerne ved vand og havn og ud i naturen – måske i ét sammenhængende net? Der kan udvikles vandski- og wakeboardaktiviteter i gamle industrihavne. Der kan laves havnebad, badebroer, badebroer, undervandsdykning og strandaktiviteter og anlægges kanaler, der gør de store havne mere tilgængelige. De blå rum kan desuden gøres anvendelige hele året ved at tænke i aktiviteter, der ikke kun er relevante om sommeren. Det kunne være isskøjteløb på kanaler eller ishockeykampe og vinterbadning for rigtige vikinger.

Fang aftensmaden i havnen

Lystfiskeri skal gøres til et lettilgængeligt tilbud til borgerne i byen. Det handler både om etableringen af flere platforme tæt på vandet og i højere grad om viden, inspiration og udstyr. Mulighederne for almindeligt lystfiskeri skal forbedres, men samtidigt skal der også skabes rammer for nye fiskerityper som eksempelvis undervandsjagt. Det vil inspirere blandt andre turister og familier med børn til at begynde at fiske, lære om de forskellige fisk og naturen, og der ville komme mere fisk på menuen. Dette vil også støtte op om en lokal udnyttelse af råvarer. Kommunernes havne- og søpromenader bør undersøges for, hvordan man bedst kan støtte lystfiskeri i byerne.

(L)ejerskab skal skabe liv i byrummet

(L)ejerskab er et strategisk greb, hvor kommunen eller en anden ejer låner eller lejer jord ud til friluftsbbrugere. Det kan være offentlige eller private arealer i byrummet, der er udpeget eller henlagt til senere brug, hvor man kan få lov til at eksperimentere. Her skal det være muligt at lave midlertidige friluftsmæssige løsninger af kortere og længere varighed, der efterfølgende kan tages ned eller ændres. Områderne vil have karakter af en slags byggelegepladser, hvor brugerne skaber indholdet, og de kan finde sted på arealer, der ellers ikke bliver brugt. Der kan ske skift i arealets anvendelse, og man kan derfor med fordel skabe multifunktionelle baner. Der kan også tænkes i enkeltstående aktiviteter af kort varighed.

Bring skoven ind i byen

Midlertidige arealer i byerne kan bruges til at få naturen ind i byen og til at skabe mere friluftsliv. Hvorfor ikke plante frugtbuske på tomme byggepladser, rejse skove i parcelhusudstyknings og skabe netværk af små skovstykker gennem større byer? Den aktionsgruppe, der beplanter, har måske kun jordstykket i en årrække, hvorfor hurtigt voksende træarter kan foretrækkes. Man kan eventuelt oprette puljer, som borgere kan søge til deres natur- eller friluftssaktivitet, eller brugergrupper kan skaffe finansiering igennem fonde. Kommuner kan bistå projekterne ved på deres hjemmesider at oprette børs, der viser vej til arealer, som kan lejes for en kortere periode.

Åer skal sno sig gennem byerne

Åer og vandløb skal reetableres i byerne med henblik på at skabe blå og grønne friluftsrum, der snor sig gennem bymiljøet. Langs åerne skal der etableres stier til gang, løb og cykling. Åerne og stierne vil have en både rekreativ, økonomisk og klimamæssig værdi. Åerne bringer rekreative friluftsarealer tættere på borgerne, og åerne kan fungere som buffere i forbindelse med skybrud og lede vandet væk fra byen og ud i parker eller områder uden for byen.

Kvikskranke for de gode idéer

Kommunerne skal have en nem og enkel indgang for alle dem, der har nye ideer til friluftsliv og vil arrangere aktiviteter i byen. Det skal sikre, at gode idéer ikke opgives på grund af bureaukrati. Det handler ikke mindst om god organisering i kommunerne, så der i administrationen tænkes på tværs og politikere og embedsfolk har "ja-hatten på" i forhold til alle de kreative kræfter og frivillige. Det er med til at skabe levende byer.

Pejlemærket: **Naturen som social løftestang**

Friluftslivet og naturen giver gode muligheder for at hjælpe socialt udsatte grupper i samfundet.

Naturen giver særligt gode muligheder for at invitere alle grupper i samfundet til at være en del af fællesskabet, fordi naturen har højt til loftet og kan rumme alle. Udviklingshæmmede kan blive skovhjælpere og få et meningsfuldt arbejdsliv i trygge omgivelser. Udsatte børn og familier kan få positive oplevelser sammen med andre i samme situation og få styrket deres sociale relationer.

Vi skal sprede de gode eksempler og tænke nyt, så vi kan hjælpe endnu flere socialt udsatte med at få en bedre hverdag.

Tilhører man gruppen af socialt udsatte i Danmark, er sandsynligheden for, at man for nyligt har kørt på mountainbike i skoven eller fisket efter aborrer i en å, ret lille. Socialt udsatte bevæger sig sjældent ud i naturen, heller ikke selvom de bor tæt på grønne områder, og de er generelt mindre fysisk aktive. Børn i socialt udsatte familier deltager desuden i færre fritidsaktiviteter og er mindre socialt aktive. Derfor bliver de ofte ekskluderet fra fællesskaber.

Naturen skaber samhørighed

Det er en ærgerlig og problematisk tendens. Netop naturen er en god social læringsarena, hvor der er højt til loftet. I naturen kan man indgå i et fællesskab, hvor alle gennemgår de samme overvindelser (regn, kulde og bagende sol), og det kan skabe en følelse af samhørighed i gruppen. Oplevelser i det grønne kræver desuden samarbejde og ansvarlighed, og man er ofte afhængig af hinandens indsats.

Undersøgelser har påvist, at mennesker, der lever tæt på grønne områder, føler, at de har en større livskvalitet og føler sig mindre stressede og syge end andre. Studier har tilsvarende vist, at børnehavebørn og skolebørn har trivselsmæssige, sundhedsmæssige og læringsmæssige gevinster ved, at pædagogisk arbejde og undervisning foregår i det fri. Eksempelvis kan ophold i naturen være med til at styrke inklusionen, fordi alle fagligheder, værdier, evner og erfaringer kommer i spil. Der er med andre ord mange fordele ved at hjælpe de socialt udsatte grupper i samfundet med at få gode naturoplevelser.

Friluftslivet og naturen kan hjælpe

Der findes mange indsatser, der støtter befolkningen i at komme udenfor, men disse muligheder bruges primært af grupper, der allerede er velfungerende, aktive og naturinteresserede. Initiativerne når fx ikke socialt udsatte familier, der ofte har strukturelle barrierer, der påvirker deres brug af grønne områder. De bor som regel langt fra de attraktive områder, har dårlig økonomi, lever et presset liv og har for eksempel problemer med transport.

Der er stort potentiale i at bruge naturen som en social løftestang, hvis der er politisk bevågenhed overfor dette. Hvis de udsatte familier skal opdage og bruge de muligheder, som naturen tilbyder, kræver det specifikke indsatser, der retter sig mod udsatte familier og belastede boligområder, samt mere generelle indsatser, der understøtter dette gennem samfundsinstitutioner som dagtilbud, skole, socialpædagogiske tilbud og misbrugsbehandling. Sociale organisationer kan også blive bedre til at bruge naturen som ramme for deres arbejde.

Vidensbank samler forskning

Det vil være en god idé at etablere en vidensbank med det formål at gøre det nemt for blandt andet foreningslivet, kommuner og naturvejledere at få kendskab til, hvordan naturen kan bruges som social løftestang – herunder inspirere til nye samarbejdsformer og tværfaglighed. Vidensbanken bør omfatte eksempler, forskning og fakta vedrørende for eksempel det boligsociale områder, sundhed, børn, unge, psykisk/fysisk handicappede og borgere med anden etnisk baggrund.

Netværket vurderer, at de forslag som vil være nemmest at realisere er: "Naturlegepladser yder socialt udsatte velkommen", "Organisationer giver socialt udsatte starthjælp", "Flyt behandlingsrummet ud i naturen", "Find svar i vidensbanken" og "Fælleshaver i byer og på landet".

PÅ HVILKE OMRÅDER KAN VI BLIVE KLOGERE?

- **Friluftsliv og socialt udsatte grupper: Der er behov for at dokumentere betydning og effekt af skovhjelperordningen mere systematisk – herunder den langsigtede effekt.**
- **Naturen som social løftestang: Der er behov for etablering af en vidensbank, som gør det nemt at få kendskab til, hvordan naturen kan bruges som social løftestang.**

NETVÆRKETS IDÉER

Flyt behandlingsrummet ud i naturen

Ved at flytte samtalerummet eller behandlingsrummet ud i naturen får man helt nye muligheder, og de traditionelle handlingsmønstre brydes. Socialrådgivere og andre professionelle indenfor socialforvaltningsområdet bør tænke på tværs af kommunale forvaltninger og inddrage naturen i deres arbejde med socialt udsatte grupper, hvor det giver mening. Kan overvåget samvær ske ved en sø med en fiskestang i stedet for i et kedeligt lokale? Kan behandlingen af borgere med Posttraumatisk Stress Syndrom (PTSD) eller børn og unge med anoreksi foregå i en skov?

Del din jord med andre

Har man et stykke ledigt jord, som man ikke selv har tid eller kræfter til at dyrke, hvorfor så ikke låne det ud til en, der gerne vil dyrke grøntsager, men ikke har en have? Hvorfor ikke oprette en stor fælleshave sammen med andre naturinteresserede i ens lokalområde? På hjemmesiden www.om-landshare.dk kan man komme i kontakt med folk, der enten søger jord at dyrke eller tilbyder et stykke jord til andre. Konceptet kaldes landshare, og den tankegang kan også bruges til at fremme udviklingen i og omkring landsbyer. For dele af landbrugsjorden i små byer kan omdannes til naturparklignende fællesarealer, hvor der er plads til friluftsliv og en mere nichepræget landbrugsproduktion eller økologisk landbrug, som både turister og indbyggere vil nyde godt af.

Grønne friluftsambassader hjælper socialt udsatte

Ved at udvikle friluftsambassader i tæt befolkede byområder kan man skabe en overgang til arbejdsmarkedet ved at beskæftige de socialt udsatte borgere. På friluftsambassaderne kan de indgå i den daglige drift sammen med både professionelle og frivillige ansatte. Friluftsambassaderne skal formidle meningsfulde friluftsoplevelser til ressourcestærke såvel som socialt udsatte målgrupper og fungere som en form for udstyr- og erfaringsbank, hvor der undervises i brugen af udstyret, og hvor man også kan låne det. Friluftsam-bassaderne kan også fungere som videnscentre, hvor der bliver formidlet information om naturen i lokalområdet.

Smarte hjælpemidler sikrer handicappede adgang til naturen

Det er i dag svært at skaffe hjælpemidler i Danmark, som giver mennesker med vidtgående fysiske og psykiske funktionsnedsættelser mulighed for at opleve naturen

og deltage i friluftslivet. Det kan dreje sig om speciallifter, terrængående kørestole og andre hjælpemidler. I Finland (www.malike.fi) har man succes med at stille velegnede hjælpemidler fra en udlejningscentral til rådighed, og hvis man gjorde det samme i Danmark vil man dels give mennesker med funktionsnedsættelser langt lettere adgang til naturen, man vil også udbrede kendskabet til eksistensen af hjælpemidler og være med til at generere nyudvikling, salg og produktion af hjælpemidler i Danmark. Hjælpemidlerne kan eksempelvis indkøbes via fondsmidler eller Tips- & Lottomidler, og de enkelte brugere kan så betale for at leje hjælpemidlerne.

Naturlegepladser byder socialt udsatte velkommen

Hvorfor ikke lade naturvejledere, kommunale naturformidlere, pædagog- og lærerstuderende afholde en månedlig "brug din lokale naturlegeplads-dag" i sommerhalvåret, så socialt udsatte familier kan opleve legepladsernes mange kvaliteter?

På disse dage kan familier fra udsatte bolig-områder komme til naturlegepladserne med offentlig transport eller med busser fra boligområderne og få en spændende og udfordrende dag. Skoler, biblioteker og boligforeninger orienterer lokalt om arrangementerne.

Organisationer giver socialt udsatte starthjælp

Mange frivillige organisationer som spejderne, sportsfiskerne og Dansk Vandrelaug er særligt aktive forbrugere af naturen. Hvis organisationer som disse indgår i partnerskaber med de sociale myndigheder, kan socialt udsatte borgere få mulighed for at blive en del af disse frilufts-fællesskaber, skabe nye kontakter og få mere indhold i livet. Nogle af disse borgere får forhåbentligt så meget smag for friluftslivet, at de med tiden måske også bliver værdifulde hjælpere i natur-plejeprojekter.

Samvær kan blomstre i naturen

Samværsforældre skal have mulighed for at bruge naturcentre, friluftsgårde, udstyrsbanker og lejre, så de kan få sunde og billige oplevelser sammen med deres børn, og hvor de kan møde ligestillede på neutral grund. Faciliteterne kan samtidig bruges til at flytte professionelle relationer udenfor behandlingsrummet og skabe nye rammer for støttet og overvåget samvær, svære samtaler, psykologbistand og modvirker klientgørelse.

Find svar i vidensbanken

Der skal oprettes en vidensbank, hvor alle nemt kan skaffe sig information om effekten af at bruge naturen som ramme for socialt udsatte. I vidensbanken kan man søge på for eksempel boligsociale områder, sundhed, børn, psykisk og fysisk handicappede, asylansøgere og partnerskaber. Hvert område understøttes af eksempler, fakta og forskning. Viden skal indsamles på tværs af professioner, forvaltninger, foreninger, og vidensbanken kan danne baggrund

for konferencer og workshopper, hvor flere parter skal lære hinanden at kende. Vidensbanken kan administreres af Naturstyrelsen og gøres tilgængelig på styrelsens hjemmeside.

Danske foreninger skal samarbejde på tværs

Friluftsföreninger og sociale foreninger bør samarbejde om at bruge naturen som ramme for at løfte socialt udsatte. Det vil kræve, at parterne får et øget kendskab til hinanden, for så kan de bedre bruge hinandens kompetencer og erfaringer. Man kan for eksempel bruge frivilligcentrene, kommunernes frivilligkoordinatorer og kultur- og fritidskonsulenter til at igangsætte møder mellem foreninger, kommuner og lignende. Konkret kan man forestille sig konferencer, kurser eller tematiseringer af nationale dage som for eksempel "Frivillig Fredag" eller "Naturens Dag".

En fribillet til naturen

Der kan arrangeres friluftaktiviteter i alle danske familiers nærområder, men med særligt fokus på de udsatte familier, plejefamilier, anbragte børn og mennesker med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne. Tiltagene kan være aktiviteter som "Åben naturlegeplads" og "Lege i skoven", men kan også kobles på en række eksisterende arrangementer som "Skovens Dag", "Store Legedag" og "Fjordens Dag". Opgaven er meget bred, og derfor er det vigtigt at inddrage de mennesker, der allerede arbejder med målgrupperne på alle niveauer såsom pædagoger, lærere, sundhedspersonale og personale, der deltager i rådgivning. Frivilligsektoren bør også inddrages. Da transport kan være et problem for målgruppen, skal den tænkes særskilt ind i projektet.

Fælleshaver i byer og på landet

Fælles byhaver eller nyttehaver kan oprettes i grønne områder i større danske byer i stil med "Byhaven 2200" i Nørrebro Parken og "Otilias have" på Vesterbro.

Derudover kan der anskaffes områder uden for byerne, hvor der kan anlægges større kollektive haver. Disse kan anlægges på enten offentlige arealer eller hos private villige lodsejere mod betaling. Byhaver er med til at skabe nyt liv i byernes grønne områder, og både by- og landhaver giver sociale fællesskaber og sammenhold. Haverne kan give deltagerne oplevelsen af at være delvist selvforsynende og være medvirkende til, at de både får mere frisk luft og mere sund mad, og samtidig er deltagerne mere fysisk aktive. Se mere på hjemmesiderne www.deljorden.dk og www.om-landshare.dk.

Mere socialt ansvar = flere penge

Kommuner, regioner, stat og private bidragydere kan stille krav om, at der ved projektansøgninger om friluftsprojekter bevilliges penge efter en model, hvor der er mulighed for at få en større bevilling, hvis socialt udsatte inddrages og involveres i projektet. På den måde forpligter man foreningerne til at tage større socialt ansvar, og der kommer mere fokus på de socialt udsatte, som får mulighed for at deltage i projekter, de ellers ikke ville være en del af.

Tag på ferie i friluftslivet

En brugerdrevet internetportal med særligt fokus på familier med plejebørn eller anbragte børn kan oprettes med en særlig oversigt over og rating af alle former for primitive lejrpladser. Portalen skal også bruges som udgangspunkt for netværksdannelse, hvor forskellige tilbud såsom arrangementer og lejre kan slås op af forskellige grupper. Friluftsferie er en billig ferieform og ved at gøre det muligt at vælge lejrpladser, der

passer til den rating, man ønsker, vil det være nemmere at opnå en succesoplevelse - især for familier der ikke har megen erfaring med friluftsfrier. Hjemmesiden www.friluftferie.dk, der startede som et initiativ på Lolland-Falster for familier med plejebørn eller anbragte børn, kan videreudbygges til dette formål.

Naturen som fantasifuldt læringsrum

Med udgangspunkt i rollespil og tværfaglig oplevelsesorienteret læring skabes der rekreative områder og økobaser, der udformes og opbygges dels ud fra brugernes fantasi og dels ud fra et kulturelt og historisk perspektiv. Disse områder skal have aktiviteter, der kan motivere og engagere brugerne til både social og faglig læring. Læringsrummene skal kunne bruges i såvel det socialpædagogiske arbejde med særligt udsatte børn og unge og til undervisning af folkeskoleelever - især børn og unge med særlige indlæringsvanskeligheder og psykosociale vanskeligheder. Områderne skal desuden kunne bruges af rollespillere og andre af skovens brugere - herunder også orienteringsløbere og cyklister.

Vi skal vide hvorfor ikke alle bruger naturen

Naturplanlægning bliver ofte udført af folk med stor naturinteresse, men skal vi ramme den del af befolkningen, der anses som naturfremmede, det vil sige de grupper, der ikke bevæger sig ud i naturen, er det nødvendigt at tænke nyt og traditionelt. Hvorfor ikke kortlægge de naturfremmede grupper og inddrage dem i arbejdet med Danmarks fremtidige

friluftsliv? Man bør blandt andet undersøge, hvad der forhindrer disse borgere i at benytte sig af den nære og fjerne natur, og hvilke barrierer, der gør, at de ikke benytter sig mere af aktiv transport såsom cykling og gang på både kortere og længere ture over hele landet.

Pejlemærket: **Nytænkning giver mere friluftsliv**

Fremtidens friluftsliv skal tænkes ind i nye sammenhænge, så vi kan nå flere mål på én gang.

Når vi skal løse samfundsmæssige problemer som klimaforandringer og støj, kan der opstå nye muligheder for friluftsliv. Et opbevaringsbassin for vandmængderne fra skybrud kan også fungere som skaterbane, når det ikke regner. En støjvold, der skærmer boliger for motorvejsstøj, kan bruges til udfordrende motion. Og på toppen af et stort forbrændingsanlæg kan der skabes en skibakke.

Vi skal have flere af den slags løsninger, hvor man får mere friluftsliv ved at tænke nyt.

Når forbrændingsanlægget Amager Bakke i København står færdigt i 2017, vil det byde på meget mere end simpel affaldshåndtering. For anlægget kommer til at fungere som både skibakke og klatrevæg. På den måde løser anlægget et samfundsmæssigt problem, samtidig med at det skaber nye friluftsmuligheder for både lokale og turister. Det er blandt andet den slags innovative løsninger, som Danmarks første nationale friluftspolitik skal være med til at skabe flere af.

Nytænkning skal flytte grænser, bryde vanetænkning, identificere organiserede såvel som uorganiserede initiativer og udnytte eksisterende potentialer. Ikke mindst mulighederne i byerne bør være i fokus ved nytænkning, da alt tyder på, at det også i fremtiden vil være der, de fleste bor. Hvis grænser skal flyttes, og vanetænkning skal brydes, må vi se på, hvordan nytænkning opstår i friluftslivet. Derfor skal vi se på parametre som for eksempel nye trends, inspirerende anlæg, politiske ønsker, urbanisering, samfundsudvikling, kommercielle interesser, tilfældigheder og et opgør med regler og normer.

Mod og eksperimenter

Tit opstår nytænkning som knopskydning på noget andet. Frilftsbrugere og naturentusiaster skal turde være modige, frække og eksperimenterende. Der skal inviteres til krydsfelter, hvor knopskydningen kan fortsætte, og der skal gives plads til, at flere kan være med i arbejdet. For at gøre friluftslivet mere attraktivt bør man arbejde med initiativer, der mobiliserer og motiverer både eksisterende og nye grupper. Samtidig skal det politiske system have et inspirerende puf, og man skal se på, hvordan man fordeler midler. Derudover kan man arbejde på at udvikle de fysiske forhold, genbruge områder, give plads til mere multifunktionalitet, udvikle nye områder og måske inddrage helt nye naturområder.

PÅ HVILKE OMRÅDER KAN VI BLIVE KLOGERE?

- **Friluftsliv og klimatiltag:** Hvordan kan eksempelvis lave opsamlingsbassiner, afledningskanaler eller infrastruktur i byen, hvor den designes og udnyttes som en ressource for natur og friluftsliv?
- **Friluftsliv og arealer:** Hvordan sikres og udnyttes friluftslivspotentialet bedst muligt, når nedlagte arealer skal bruges til noget nyt - for eksempel ved lukning af grusgrave og militære områder?
- **Friluftsliv og nye initiativer:** Hvordan kan man opsamle og udvikle inspirerende idéer fra folk, der dyrker friluftslivet, uden at have en egentlig tilknytning til en organisation eller forening?
- **Samarbejde mellem private lodsejere og kommuner:** Modeller bør afprøves for, hvordan lodsejere, kommuner og brugere kan samarbejde om nye muligheder for friluftsliv på private naturarealer.
- **Teknologi og formidling af friluftsliv:** Kan udvikling og brug af ny teknologi bidrage til at øge mulighederne for friluftsliv?
- **Friluftsliv og offentlige støtteordninger:** Hvilke friluftslivsforhold kan med størst effekt indpasses i forskellige offentlige støtteprogrammer og hvordan?
- **Friluftsliv og biologisk mangfoldighed:** Hvordan kan aktiviteter, oplevelser i naturen eller andre tiltag være med til at sikre den biologiske mangfoldighed?
- **Bæredygtig familieturisme:** Findes der viden i udlandet om bæredygtig turisme rettet mod særlige målgrupper og centreret omkring lokalsamfund, som man kan trække på?

NETVÆRKETS IDÉER

Væksthus for friluftslivets iværksættere

Væksthuset FRI-VÆKST skal være et sted, hvor alle med en ny ide på friluftsområdet kan få sparring til blandt andet idéudvikling, konceptudvikling, finansiering, myndighedsbehandling og udarbejdning af konkrete handlingsplaner. Væksthuset FRI-VÆKSTs konsulenter skal kunne få hjælp fra lodsejere, organisationer, fonde, kommuner og erhvervslivet. Én mulighed kunne være at koble FRI-VÆKST til Videncenter for Friluftsliv og Naturformidling på Københavns Universitet.

Tag en mastergrad i tilgængelighed

Ofte kan en lille ændring betyde, at langt flere får glæde af en friluftsfacilitet eller et naturområde. I dag rådgiver Statens Byggeforskningsinstitut om tilgængelighed ved byggeri. På samme måde skal der kunne ydes rådgivning til lodsejere og andre, når det gælder friluftslivets faciliteter,

stisystemer og adgangen til aktiviteterne. Fra 2014 tilbydes der for første gang i Danmark en masteruddannelse i Universelt Design og Tilgængelighed på Aalborg Universitet. Den giver en grundlæggende forståelse af byggeriets rolle med at udforme et inkluderende miljø for alle. Ved at inddrage friluftslivets udfordringer i uddannelsen kan den tiltrække flere ansøgere og hjælpe med at skabe et bedre friluftsliv.

Friluftsliv skal være en del af nybyggeri

Ifølge kunstcirkulæret skal 1,5 procent af udgifterne til nybyggeri bruges på kunst, når staten er bygherre. Hvorfor ikke have en tilsvarende procentsats, der skal sikre friluftsliv ved nybyggeri, når private og andre vil bygge nyt? Midlerne kunne bruges til blandt andet friluftsfaciliteter og mødefaciliteter i grønne områder, og man kunne overveje at give bygherrer, der tager disse særlige hensyn, favorable lånevilkår eller statsstøtte.

Flere muligheder = flere penge

Multifunktionalitet skal vægtes højt, når der skal tildeles midler til friluftslivet fra staten, kommuner, organisationer og fonde. For multifunktionelle elementer er med til at sikre, at forskellige målgrupper kan gøre anlæg anvendelige til flere formål. Nogle steder kan et opbevaringsbassin til regn fra et skybrud fungere som en skaterbane, når det ikke regner, og en stor støjvold mellem et boligkvarter og en stærkt befærdet vej kan bruges som et udfordrende motionsanlæg.

Islandske søer i den danske muld

I Island har man i århundreder udnyttet varme kilder til rekreative formål, og efter islandsk forbillede kunne man lave natur-opvarmede bade på dansk jord. Badene kunne skabes som søer ude i naturen, hvor de blandt andet kunne hjælpe med at afprøve nye, miljørigtige energiformer. Men de varme søer kunne også have et rekreativt formål og være med til at skabe en ny badekultur og en helt ny og anderledes

spaoplevelse, end dem vi kender fra hoteller og conferencecentre.

Ligusterborge skal være byernes grønne byrum

I løbet af de seneste årtier er de asfalterede baggårde i byernes karréer blevet omdannet til grønne oaser. Nu er tiden kommet til at eksperimentere med byernes absolut største grønne arealer – nemlig haverne i parcelhuskvartererne. Hvorfor ikke prøve at gøre områderne langs havernes skel til ét stort sammenhængende grønt strøg, hvor børn kan gå på opdagelse? Grønne kiler langs parcellerne, men med respekt for beboernes private rum, hvor de uforstyrret kan grille, grine og hygge.

Fra færgeleje til lystfiskerparadis

Gamle færgelejer som eksempelvis Slips-havn i Nyborg kan laves til et kæmpe Put & Take-fiskevand for lystfiskere og naturelskere fra både ind- og udland. Ved Slipshavn kan havneindsejlingen, som er

cirka 200 meter bred, lukkes af med et kraftigt, fintmasket metalnet, og på den måde opstår der en sø på næsten 32 hektar.

Grønne fodspor skal vise vejen

Succesen med de grønne fodspor, der viser vej til skraldespande i København, kan også bruges til at vise vej til byens grønne områder. På den måde gøres borgerne opmærksomme på nærliggende natur, som man kan bruge - også hvis man kun lige har fem minutter. Busstoppesteder og togstationer tæt på naturen, kan også farves grønne. Det samme kan cykelruter, der fører ud til et naturområde.

Fortove og parkeringspladser skal være grønne

Parkeringspladser og fortove i byerne kan gøres grønne ved, at græs erstatter fliser og cement. En sådan omvæltning kan man tage højde for i kommunernes lokalplaner. Græsbeklædning vil gøre arealerne mere

modstandsdygtige over for klimaforandringer, og som en ekstragevinst slipper man endda for at rydde sne.

Kyst-sheltere skal give ly til friluftsfolket

Kysten er den danske vildmark. Det er her fremtiden ligger for både vandring, ridning og havkajak. Men det danske vejr er shelter-vejr, og derfor er der behov for sheltere langs kysten. De fleste sheltere er i dag bygget efter svensk tradition og er lavet af træstammer med græstørv på taget. De passer rigtig godt inde i skoven, men ved kysten vil det se mystisk ud. Et kyst-shelter kan bygges efter lokale traditioner med tang- eller stråtag, for på den måde vil shelteret passe til det danske kystlandskab.

Vejen til skole skal være sjov og tryk

Børn har gode muligheder for indlæring, når de er på vej til og fra skole. Derfor bør vejene, som skolebørnene færdes på, gøres mere grønne og fyldes med sjove muligheder for friluftsliv. På den måde får

børnene helt automatisk flere natur- og friluftsoplevelser. Ruterne skal være sikre, så forældre trygt kan lade børnene gå eller cykle til skole allerede fra en tidlig alder. I sidste ende vil det også være med til at øge trafiksikkerheden ved skoler og institutioner, når forældre ikke kører deres børn til skole.

Seje unge hænger ud i skoven

Når unge mennesker bliver spurgt om, hvordan den optimale bynære natur ser ud, så er svarene ofte: Man skal kunne være sammen, dyrke motion, høre musik, holde fester, se Tv udenfor, kunne købe ind tæt på og selv have mulighed for at indrette området. I samarbejde med kommuner og brugerråd for unge kunne man lave ungdomsskove, hvor de unge er medbestemmende, og hvor høj musik, bål og fodbold er helt ok.

Inspiration kan gøre børn til gode naturambassadører

Det engelske udtryk "Nudging" betyder, at man "blidt puffer folk i en ønsket retning".

"Natur-nudging" kan være at sætte små skilte op langs vejen med beskeder som: "Snudebillen bor denne vej" eller "Her er de bedste klatretræer." Eller man kan hænge forstørrelsesglas og samlekrasser til insekter op ved naturområder tæt ved skoler, for så får børnene måske lyst til at gå på natur-safari. Og naturkampagner kan være med til at puffe børn – men også voksne – ud i naturen. På den måde bliver børn gode ambassadører for naturen.

Fra skrot til friluftsparadis

I Danmarks yderområder kan man tit finde nedlagte tankstationer, industribygninger og stationsbygninger. Disse efterladte bygninger kunne omdannes til stationer for friluftsliv, hvor foreninger kunne få lokaler og skabe nye faciliteter, og hvor besøgende kunne få viden om områdets naturoplevelser. På nedlagte tankstationer ville man kunne klatre rundt på tankstandere og taget, og på parkeringspladsen kan man skateboarde eller løbe på rulleskøjter. Og i den gamle butik kan lokale forretnings- og hobbyfolk

sælge kryddersnaps, brænde, lynghonning eller marmelade, mens frivillige kan udleje økser, telte og cykler til valfartende turister.

Viden

Viden er vigtigt for at kende friluftslivets betydning for samfundet.

Fremtidige beslutninger på friluftsområdet bør træffes på grundlag af viden. Og vi skal være bevidste om, at nye idéer, der føres ud i livet, også kan skabe helt ny viden.

Det kan være videnskabelig viden såvel som praktisk viden. Eller det kan være viden om, hvad der skal til for at få projektet realiseret, f.eks. markedsføring eller informationsstrategi, der kan fange nye målgrupper.

Friluftsliv er et felt med mange interessenter, som er organiseret på vidt forskellig vis, og som ikke har noget fælles formelt ophæng. Det kan være en udfordring og en barriere for gennemførelse af initiativer på området. Resultatet kan være, at gode idéer og initiativer falder på gulvet og ikke bliver realiseret. Prioritering og koordinering af indsatsen på området er derfor afgørende – herunder indsamling og formidling af viden.

Netværket Viden har valgt at arbejde med:

1. Overordnede anbefalinger til, hvordan forskning og videns indsamling samt formidling af viden på friluftsområdet bedst kan udvikles og understøttes.
2. En ikke-udtømmende liste over på hvilke områder, der mangler viden om friluftsliv.

Disse anbefalinger og input kan ses rundt om i dette idekatalog i boksene "På hvilke områder kan vi blive klogere?".

Viden danner grundlag for fremtidig friluftspolitik

Fremtidige beslutninger på friluftsområdet bør bl.a. træffes på grundlag af viden. Udgangspunktet er her videnskabelig publiceret eller præsenteret viden, som er genereret ved hjælp af anerkendte teorier og metoder.

Samtidig skal man være bevidst om, at nye idéer, der føres ud i livet kan skabe helt ny praktisk og erfaringsbaseret viden. Endvidere hvad der skal til for at få projekter realiseret, f.eks. viden om markedsføring eller informationsteknologi.

Netværkets bud på, hvordan viden kan danne grundlag for en national friluftspolitik på to grundlæggende måder er:

1. Generering af viden: Det handler om generering af videnskabelig og forsknings-baseret – enten teoretisk og/eller empirisk – viden, herunder viden om, hvad vi ikke ved, dvs. viden om mulige fremtidige forskningsfelter.

Viden kan også være opstået på anden vis, f.eks. gennem praktiske erfaringer.

2. Formidling og deling af viden: Det handler om formidling og deling af viden til relevante målgrupper. Viden, som er banal for nogle, kan være afgørende og ny for andre.

Det er vigtigt, at viden bliver anvendt som grundlag for diskussioner og beslutninger af politisk karakter. Meget foreliggende viden om friluftsliv kan formidles og anvendes til lettilgængelig information for en vifte af naturbrugere såvel som for lodsejere, organisationer, institutioner og myndigheder.

Netværkets anbefalinger

Anbefaling nr. 1

Forskningen i friluftsliv skal styrkes for at skabe det bedste grundlag for beslutninger, og der skal anvendes en bred vifte af relevante former for forskning og viden.

- Kvantitative studier af deltagere, besøg, aktiviteter, konflikter, faciliteter m.m.
- Kvalitative studier af betydninger, vaner, præferencer, barrierer, mønstre m.m.
- Økonomiske studier og beregninger f.eks. af omkostninger og indtjeningsmuligheder ved friluftsliv.
- Pædagogisk forskning og udvikling i forhold til formidling samt socialisering til friluftsliv.
- Forskning i naturskønhed og belastning af naturområder.
- Aktionsforskning med evaluering af projekter, aktiviteter og faciliteter.
- Innovation og udvikling af nye tiltag, aktiviteter og rammer for friluftsliv blandt andet med inddragelse af ny teknologi.

- Konkret praktisk og erfaringsbaseret viden rettet mod brugergrupper om muligheder for friluftsliv, eksempelvis faciliteter, aktiviteter, områder, ture m.m.

Anbefaling nr. 2

Formidlingen af viden om friluftsliv styrkes, og der skal etableres en fælles national vidensportal for friluftsliv. Der bør samtidigt arbejdes for at udvikle relevante formidlingsmetoder i forhold til ny viden om friluftsliv. Det kunne ske i form af eksempelvis nyhedsbreve. Der bør også arbejdes for, at der regelmæssigt afholdes seminarer og konferencer om ny viden om friluftsliv til relevante parter.

Anbefaling nr. 3

Der nedsættes et forum bestående af repræsentanter fra relevante organisationer og myndigheder, forskningsinstitutioner og fonde. Med et dybere kendskab og bredere overblik vil både den forskningsbaserede og den erfaringsbaserede viden kunne indsamles og danne grundlag for en prioriteret indsats på området. Dermed vil der kunne

skabes et bedre grundlag for de politiske beslutninger, som mange forskellige ansvarlige instanser løbende skal træffe. Det pågældende forum bør som hovedformål blandt andet sikre følgende:

- Overblik over forskningssituationen og videns behovet i forbindelse med friluftsliv i Danmark - herunder udveksling af viden om igangværende og kommende forskningsaktiviteter.
- Understøttelse af uddannelse og forskning i friluftsliv i Danmark - herunder en koordineret indsats for finansiering af initiativer og projekter.
- Understøttelse af formidling af viden om friluftsliv til brugere, lodsejere, organisationer og myndigheder - herunder formidling, spredning og erfaringsudveksling af effekter og betydninger af friluftsliv.
- Internationalt samarbejde omkring forskning og viden om friluftsliv med særligt fokus på Norden og Europa.

Emner på tværs af fokusområder

Ud over det behov for viden, der er beskrevet under hvert af de 8 netværk, peger viden-netværket også på en række tværgående temaer:

- Kontinuerlig national friluftsstatistik: Løbende opdateret viden om omfanget og karakteren af friluftsskativiteter (specielt ikke-organisaret).
- Kortlægning af landets friluftsfaciliteter: En udførlig registrering af antal og placering af friluftsfaciliteter i Danmark. Hvem bruger hvilke faciliteter, og hvilke ønsker er der til nye faciliteter?
- Kortlægning af konflikter i forbindelse med friluftslivet: Et overblik over konflikter relateret til udøvelsen af friluftsliv – hvilke, mellem hvem, hvor store, hvad ligger bag og så videre. Herunder vurdering, afprøvning og udvikling af løsningsmodeller hertil (zonering, kanalisering, sameksistens, information m.m.).
- Friluftslivets betydning for natursyn og livsstil generelt: I hvilket omfang påvirker dyrkelsen af friluftsliv forholdet til natur og miljø, fritidsvaner, forbrug, motion m.m.?
- Friluftsliv og vand: Hvor stor en rolle spiller kystzonen og andre våde biotoper for friluftslivet og turismen (omfang, ønsker, konflikter, udviklingsmuligheder m.m.)?
- Friluftsliv og beskyttede naturarealer: Hvordan kan friluftslivet udvikles i samspil med de forskellige beskyttelseshensyn, og hvilken effekt har udpegningen på oplevelsesmuligheder, udbygning af faciliteter m.m.?
- Praxis-nær vidensopsamling: Hvilke metoder og redskaber fungerer – og hvor er der særlig stor gevinst at hente for eksempelvis den kommunale indsats på sundheds- og forebyggelsesområdet?
- Friluftsliv og klimaændringer: Hvordan påvirkes fremtidens friluftsliv overordnet af mulige klimaændringer (specielt i kystzonen)?
- Nye metoder til registrering af friluftslivets omfang: Hvordan kan eksempelvis ny teknologi udnyttes til indsamling af data om friluftslivets omfang og karakter (mobil-telefoni, GPS m.m.)? Og hvor omkostnings-effektive og præcise vil sådanne metoder være?
- Friluftsliv og sikkerhed: Hvorledes kan man forebygge ulykker i såvel det organiserede som uorganiserede friluftsliv? Og hvilken effekt og betydning (positiv såvel som negativ) har forskellige tiltag som eksempelvis informationskampagner eller certificeringskrav for forskellige grupper udøvelse af friluftsliv?

De friluftspolitiske netværk

Fra begyndelsen blev følgende udpeget til at deltage i netværkene.

Netværk: Friluftsliv er for alle

Annette Eigaard, naturpolitisk medarbejder
Danmarks Naturfredningsforening

Claus Lind Christensen, formand
Danmarks Jægerforbund

Dorte Nørskov, udviklingskonsulent
Dansk Ride Forbund

Jan Jørgensen, fuldmægtig
Transportministeriet

John Heine Mogensen, bestyrelsesmedlem
Rådet for større Badesikkerhed

Karin Bendixen, formand
Netværket Design for alle.dk

Lars-Hågen Lange, skovejer
Dansk Skovforening

Martin Holmlund Lauesen, fuldmægtig
Kulturministeriet

Mikkel Overvad, fuldmægtig
NaturErhvervstyrelsen

Nete Pilemand, konsulent
Region Hovedstaden

Ole Hjorth Caspersen, seniorforsker
Inst. for Geovidenskab og Naturforvaltning, KU.

Peter Scharling, højskolelærer
Egmont Højskolen

Poul Gregersen, projektudvikler
Ringkøbing-Skjern Kommune

Rasmus Salomon Pedersen, formand
Kitebording Danmark

Tomas B. Kolind Vilstrup, aktivitetsschef
FDF

Trine Skov, politisk konsulent
Friluftsrådet

Netværk: Vi skal lære i naturen

Franz Holmberg, naturvejleder
Danmarks Jægerforbund

Henning Enemark, afdelingsleder, Friluftsrådet

Ingvar Haubjerg Nielsen, seminarlærer
Den Frie Lærerskole

Karen Barfod, lektor
VIA University College

Karin Winther, naturvejleder
Naturekspeditionen.dk

Keld Nørgaard, fagkonsulent
Ministeriet for Børn og Undervisning

Linda Kruse, bevægelseskonsulent
Sund By Netværket/ Vejle Kommune

Malene Bendix, koordinator
Skoven i Skolen/ Dansk Skovforening

Martin Machado, projekt- og naturvejleder, DGI

Ole Laursen, leder af skoletjeneste
DN Danmarks Naturfredningsforening

Sanne Kok, udviklingskonsulent, Frivilligrådet

Xenia Salomonsen, leder, NaturKulturVarde

Netværk: Friluftsliv skaber engagement

Dorthe Hansen, miljø- og udviklingskonsulent
Dansk Kano og Kajak Forbund

Jan Kretzschmer, skovfoged
Dansk Islandshesteforening

Kirsten Lund Andersen, stadsgartner
Aalborg Kommune

Kirsten Skovsby, hovedbestyrelsesmedlem
Danmarks Jægerforbund

Klaus Bach, formand
Danmarks Cykel Union / Dansk Mountainbike Klub

Kaare Manniche Ebert, foreningskonsulent
Danmarks Sportsfiskerforbund

Lise Fenger Petersen, lærer, Dansk Friskoleforening

Mads Ellegaard Larsen, frivilligkonsulent
Friluftsrådet

Mette Aaskov Knudsen, videncenterleder
Skov & Landskab, KU

Michael Leth Jess, vicedirektør
Danmarks Naturfredningsforening

Ole Bertelsen, landsformand
Dansk Vandrelaug

Thomas Kirkeskov, generalsekretær
KFUM-spejderne i Danmark

Netværk: Friluftsliv giver sundhed og livskvalitet

Caroline Seehusen, designer
Dansk Islandshesteforening

Erik Holm Sørensen, naturpædagog
Frederikshavn Kommune

Erik Mygind, lektor
Inst. for Idræt og Ernæring, KU

Eva Skytte, naturvejleder
Sundhedsnetværket - naturvejlederordningen

Helle Nebelong, landskabsarkitekt og direktør
Sansehaver.dk

Jon Gerner, projektchef
Nodeafonden

Karin Schultz, sundheds- og idrætskonsulent
Ældresagen

Lars Steen Hansen, filosof
Bjergtaget

Marie Leer Jørgensen, rådgiver
Haver & Sundhed

Nina Billenstein Schriver, fysioterapeut
Movementum

Sine Mutanu Jungersted, fuldmægtig
Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse

Per Sørensen, chefgreenkeeper
Dansk Greenkeeper Forening

Sune Steiniche Kjær, lektor
VIA University College

Susanne Rosenild, natur- og sundhedsvejleder
Vordingborg Kommune

Thomas Neumann, cand.pæd og naturvejleder
Danmarks Naturfredningsforening

Ulrika Stigsdotter, lektor og landskabsarkitekt
Inst. for Geovidenskab og Naturforvaltning, KU

Netværk: Friluftsliv skaber vækst og arbejdspladser

Birger Kjærbye, direktør, MTB-Tours

Anette Prilow, seniorkonsulent
Danske Regioner

Bugge Holm Hansen, direktør
Mediehuset LUKSUS

Christian Vegger Therkelsen, fuldmægtig
Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter

Christian Wedell-Neergaard, skovejer
Dansk Skovforening

Eva Thybo, projektchef
VisitDenmark

Jan-Bjarni Bjarnason, turismekonsulent
Videncenter for kystturisme

Jens Øyås Møller, projektleder
Naturturisme I/S

Lars Hvidtfeldt, viceformand
Landbrug & Fødevarer

Martin Lerkenfeldt Jensen, marketingkoordinator
Havørred Fyn

Mikal Holt Jensen, miljøkonsulent, HORESTA

Niels-Henrik Larsen, chefkonsulent
Erhvervsministeriet

Nina Larsen Saarnak, Cand. scient, geograf
Danmarks Naturfredningsforening

Poul Fejer Christiansen, direktør
Campingrådet

Thorbjørn Stenholm, koordinator
Nationalpark Thy

Thorbjørn Sørensen, teknik- og miljødirektør
Midelfart Kommune

Netværk: Vores byer skal indbyde til friluftsliv

Alfio Bonanno, kunstner
Natur Kunst Projekter

Bo Holm-Nielsen, landskabsarkitekt MDL
Dansk Landskabsarkitektforening

Christian Engkilde, friluftsliv vejleder og leder
Universitets Studenter Gymnastik (USG)

Ditte Juul Sørensen, landskabsarkitekt
Rudersdal Kommune

Dorthe O. Andersen, konsulent
Danmarks Idræts-Forbund

Erik Hernvig Jørgensen, centerleder
Miljøpunkt Nørrebro

Jakob Ghisler, konsulent
Langrendskonsulenterne

Jan Arvidsen, videnskabelig medarbejder
Inst. for Idræt og Biomekanik, SDU

Johanne Marie Laursen, formand
LandboUngdom

Lasse Schelde, leder
Bicycle Innovation Lab

Mette Esbjerg Jørgensen, parkchef
Esbjerg Kommune

Michael R. L. Nielsen, specialkonsulent
Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter

Stig Langvad, formand
Danske Handicaporganisationer

Dorrit Thøgersen, konsulent
Danske Handicaporganisationer

Søren Præstholt, postdoc
Videncenter for Friluftsliv og naturformidling

Netværk: Vi skal bruge naturen som social løftestang

Claus Gajhede, ildsjæl, Yxenborg

Flemming Larsen, bestyrelsesmedlem
Dansk Vandrelæg

Jette Holm, idrætsfysioterapeut og friluftsliv vejleder
Ortopædisk genoptræningscenter Århus

Jette Holtze Inno, konsulent
Samrådet for Børne- og Ungdomsorganisationer

Kaj Poulsen, efterløkker
Dansk Amatørfiskerforening

Kasper Arnskov, sundhedskonsulent
Sund By Netværket/Næstved Kommune

Niels Ejbye-Ernst, ph.d.
Københavns Universitet og VIAUC

Berit Stengaard Olesen, fuldmægtig
Social- og Integrationsministeriet

Sandra Gentin, landskabsforvalter
Inst. for Geovidenskab og Naturforvaltning, KU

Thor Hjarsen, programkoordinator
Red Barnet

Tine Soulié, konsulent
Handicapidrættens Videnscenter

Troels Lyndelse, koordinator/fundraiser
NORDECO

Netværk: Nytænkning giver mere friluftsliv

Anders J. Hillerup, skovejer
Foreningen af Jydske Skovejere

Bie Andersen, projektleder
Det Danske Spejderkorps

Bo Fisker, konsulent, DGI

Claus Rex, cykelturismechef
Cyklistforbundet

Erik Arne Bahn, arkitekt, Arkitekterne Bahn

Ib Jensen, viceformand
Landbrug & Fødevarer

Ida Madsen, konsulent
Region Hovedstaden

Inge Dahl, Virksomhedsejer
Inge Dahl Consulting

Jakob Færch, udviklingskonsulent
Lokale og Anlægsfonden

Jan Eriksen, direktør, Friluftsrådet

Kern Lærkholm, miljøchef
Danmarks Motor Union

Lone Høgholt, director
Int. Federation of Icelandic Horse Associations

Niels Reventlow, formand
Dansk Skovforening

Ole Husen, historiefortæller
Dansk Orienterings-Forbund

Poul Baltzer Heide, museumsinspektør
Øhavsmuseet

Poul Hjulmann Seidler, kursusleder
Center for Friluftsliv og Naturformidling

Netværk: Viden

Anker Madsen, afdelingsleder
Friluftsrådet

Frank Søndergaard Jensen, seniorforsker
Inst. for Geovidenskab og Naturforvaltning, KU

Frans Richard Bach, projektchef
Nordea-fonden

Johan Scheel, godsejer
Ryegaard og Trudsholm Godser

Karen Post, chefkonsulent
Landbrug & Fødevarer

Knud Flensted, biolog
Dansk Ornitologisk Forening

Kristian Nykrog
Studerende

Mette Arleth, projektleder
Region Nordjylland

Pernille Brandt Poulsen, professionsbachelor
Dansk Islandshesteforening

Peter Bentsen, seniorforsker
Steno Center for Sundhedsfremme

Sven-Erik Fangel Pedersen, arkitekt
KFUM-Spejderne i Danmark

Søren Andkjær, lektor
Inst. for Idræt og Biomekanik, SDU

Friluftslivets idékatalog

- 125 forslag fra ni netværk

Marts 2014

Grafik / Etcetera Design, Nina Kampman

Billedredaktør / Tobias Selnaes Markussen

Tryk / Rosendahls-Schultz-Grafisk

Papir / Multioffset 120g / 250g

Oplag / 2.000

ISBN 978-87-7091-503-8 (trykt)

ISBN 978-87-7091-505-2 (elektronisk)

 Svanemærket tryksag 541-457

Foto

Omslag Martin Fælt, Polfoto
Side 2 Ulrik Jantzen, Scanpix
Side 3 Claus Bjørn Larsen
Side 5 Jesper Nørgaard Sørensen, Polfoto
Side 6 Colourbox
Side 8 Jean Schweitzer, Colourbox
Side 9 tv. Jean Schweitzer, Colourbox
Side 9 th. Jean Schweitzer, Colourbox
Side 10 Colourbox
Side 11 Colourbox
Side 12 Carsten Medom Madsen, Colourbox
Side 14 Andreas Larsen, Colourbox
Side 15 tv. Sommer, Colourbox
Side 15 th. Colourbox
Side 16/17 Brian Berg, Scanpix
Side 17 th. Jean Schweitzer, Colourbox
Side 18 Claus Peuckert, Scanpix
Side 20 Kåre Mannicke Ebert
Side 21 tv. Tobias Selnaes Markussen
Side 21 mf. Tobias Selnaes Markussen
Side 21 th. Tobias Selnaes Markussen
Side 22 Jens Nørgaard, Scanpix
Side 23 Linda Kastrup, Scanpix
Side 24 Rune Johansen, Scanpix
Side 26/27 Tobias Selnaes Markussen
Side 28 Tobias Selnaes Markussen
Side 29 Tobias Selnaes Markussen
Side 30 Jacob Ehrbahn, Polfoto

Side 32 Nima Stock, Polfoto
Side 33 Joachim Adrian, Polfoto
Side 34 tv. Simon Fals, Polfoto
Side 34 th. Jacob Ehrbahn, Polfoto
Side 35 Malthé Ivarsson, Polfoto
Side 36 Colourbox
Side 38 Simon Fals, Polfoto
Side 39 Mikkel Barker, Scanpix
Side 41 Jacob Ehrbahn, Polfoto
Side 42 Jacob Efrbahn, Polfoto
Side 44 Colourbox
Side 45 tv. Knud Nielsen, Colourbox
Side 45 mf. Kalu, Colourbox
Side 45 th. Julie Svanberg Grath, Colourbox
Side 46 Knud Nielsen, Colourbox
Side 47 Jean Schweitzer, Colourbox
Side 48 Kristian Sæderup, Scanpix
Side 50 Colourbox
Side 51 tv. Kristian Sæderup, Scanpix
Side 51 th. Jens Stolt, Colourbox
Side 52 tv. Jacob Ehrbahn, Polfoto
Side 52 th. Martin Ballund, Scanpix
Side 53 Brian Rasmussen, Scanpix
Side 54 Martin Kierstein, Colourbox
Side 55 Jens Nørgaard Larsen, Scanpix
Side 56 tv. Kim Dahl Hansen, Scanpix
Side 56 th. Tomas Bertelsen, Scanpix
Side 57 Hans Ravn, Scanpix
Side 60 Knud Jacobsen, Polfoto

Miljøministeriet
Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk